

VOX

**Wat doen
we met
Defensie?**

INHOUD

P.15 / **SAMEN OPTREKKEN MET DE KRIJGSMACHT**

Hoe blijf je onafhankelijk als Defensie je onderzoek betaalt?

P.17 / **ORLOG ALS VER-VAN-MIJN-BEDSHOW**

Een noodpakket? Dat is er niet in het studentenhuus.

P.22 / **UITGEZONDEN**

Traumachirurg Edward Tan opereerde in Afghanistan.

P.25 / **HOOGLERAAR MET ÉÉN BEEN IN DEFENSIE**

'De universiteit draagt bij aan het kritisch-wetenschappelijk denken binnen de krijgsmacht.'

P.17

DEFENSIE

De universiteit heeft diverse samenwerkingen met Defensie. Hoe wenselijk is dat en waar ligt de grens?

P.8

P.22

P.25

@voxweb.nl
www.facebook.com/voxweb.nl
@voxweb.bsky.social

VOORAF DREIGING

Dat zul je net zien: deze defensiespecial lag al bijna bij de drukker toen Israël en de Verenigde Staten de eerste bommen lieten vallen op Iran. Een enkel stuk in dit magazine doet daarmee een tikje gedateerd aan, maar de actualiteit van het thema neemt er alleen maar mee toe.

Komt de oorlog ook deze kant op? Hebben we straks net als in Lviv (Oekraïne) geen stroom en gas meer en is de Waalbrug in gevaar, zoals oud-legerbaas Mart de Kruif laatst in het AD suggereerde? 'Bereid je voor op een bezetting', was de omineuze kop boven dat kranteninterview.

Houdt die dreiging studenten bezig, vragen wij ons af in dit nummer. En hoe gaat de universiteit er eigenlijk mee om?

Voorzichtig, merk je aan alles in deze defensiespecial. Het gaat niet over samenwerken met het leger, maar over 'onze mogelijke bijdrage aan het bredere thema weerbare samenleving'. Wetenschap, daar kunnen we aan de Radboud Universiteit uren over praten, maar als het over defensie gaat, wordt iedereen een beetje defensief.

*Olivier Heimel is sinds 1 maart
hoofdredacteur van Vox*

P.20

'IN DE SUPERMARKTEN ONTSTOND AL SNEL EEN **TEKORT AAN ALLES**'

Yurii Baranenko heeft zijn vader al vier jaar niet gezien.

OP DE VLUCHT

Ooggetuigen van de oorlog
P.6, P.20, P.30 EN P.44

P.38

P.32 / VERONTWAARDIGING

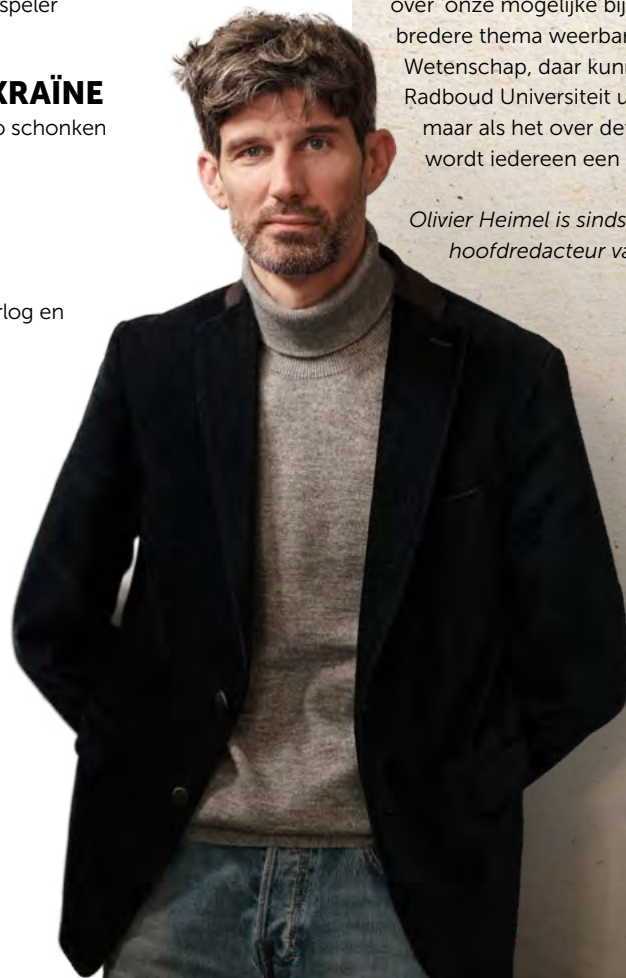
Opinie: de universiteit wordt medespeler in een militair netwerk.

P.34 / GELD VOOR OEKRAÏNE

Sanne van Vuuren en Oleg Lysenko schonken 63 ambulances.

P.38 / WANNEER EEN CONFLICT EEN OORLOG WORDT

Gesteggel over de definitie van oorlog en aantallen slachtoffers.

Frustratie over 'verplicht' reisbureau

Reizen boeken via DGI Travel zorgt voor een litanie aan frustraties bij universiteitsmedewerkers. De trips zijn duurder dan wanneer Radboudianen zelf zouden boeken en het regelen van de reizen via DGI kost mensen veel tijd. Eén afdeling heeft zelfs een zwartboek van 29 pagina's samengesteld met negatieve ervaringen. Voor de ondernemingsraad is de maat inmiddels vol: die wil dat het contract wordt stopgezet met het reisbureau waar medewerkers verplicht hun buitenlandse reizen moeten boeken. 'We hebben onze onvrede met DGI en voorganger VCK al vele malen aanhangig gemaakt bij het college van bestuur', aldus ondernemingsraadslid Max Visser. Maar het college lijkt nog niet van plan te willen stoppen met DGI, dat koerst vooralsnog op 'verbeteringen realiseren'.

FOTO: JOHANNES FIEBIG

Hoogleraar wint Physicaprijs

Hoogleraar Spectroscopy of Cold Molecules Bas van de Meerakker is de winnaar van de Physicaprijs, de belangrijkste natuurkundeprijs in Nederland. De wetenschappers van zijn onderzoeksgroep onderzoeken in het Huygensgebouw botsingen tussen de kleinste deeltjes die er bestaan. 'We willen begrijpen hoe moleculen zich bewegen in hun meest natuurlijke staat', aldus Van de Meerakker. Het onderzoek kan worden gebruikt binnen de kwantummechanica, legt de hoogleraar uit. Voor het bouwen van kwantumcomputers, bijvoorbeeld. Of binnen de astrochemie: om beter te begrijpen welke processen in het heelal plaatsvinden – en uiteindelijk de vraag te beantwoorden hoe leven is ontstaan. In april neemt Van de Meerakker de prijs in ontvangst.

Eeva Langeveld (27) doet promotieonderzoek naar strips. Zelf tekent ze ook en zo kwam ze op het idee om wat ze zoal meemaakt in haar leven als beginnend onderzoeker in beeld te brengen. 'Tijdens de eerste maanden van mijn proefschrift was ik heel erg bezig met vragen als: wat moet ik allemaal doen, ben ik wel goed genoeg en waar gaat het allemaal heen? Op een gegeven moment ben ik er gewoon een beetje over gaan tekenen en prutsen en toen kwam er van alles uit.' Haar strips verschijnen sinds kort op voxweb.nl.

HET GETAL

-1.520

De redactie van Vox heeft niet alleen een nieuwe hoofdredacteur (Olivier Heimeel, zie pagina 3), maar is ook **verhuisd**. Sinds december is kamer -1.520 in het Elinor Ostrom-gebouw het kersverse redactielokaal. Voorheen huisden de redacteurs in Thomas van Aquinostraat 1. Wie tips wil delen of gewoon eens koffie wil drinken met een journalist: loop gerust binnen.

WAARVAN AKTE

'Trump is the **greatest danger to the world** since Adolf Hitler'

In een online blog citeerde hoofddocent Digital Security Jaap-Henk Hoepman de hoofdredacteur van *De Correspondent*, **Rob Wijnberg**. Hoepman heeft besloten geen Amerikaanse congressen meer te bezoeken en wil niet langer meewerken aan Amerikaanse wetenschappelijke tijdschriften. Tegen Vox vertelde hij te hopen dat meer mensen overgaan tot een boycot. De politieke ontwikkelingen waren voor hem de druppel die de emmer deed overlopen.

FOTO: GETTY IMAGES

FOTO: JOHANNES FIEBIG

ONDERZOEKER TUSSEN DE ZEEHONDJES

Duizend uur audio-opnames maakte bioloog Koen de Reus van huilende zeehondenpups. De onderzoeker, die in februari promoveerde bij het Max Planck Instituut, deed een studie naar de vocale vermogens van jonge zeehondjes. Om zijn onderzoeksmateriaal te verzamelen, werkte hij mee in Pieterburen, de opvang voor zeehonden. Hij hielp bij de verzorging en nam de geluiden van 64 verschillende pups op. Twee conclusies die hij kon trekken na jaren van onderzoek: zeehondenpups die veel tijd met elkaar doorbrengen, krijgen eenzelfde 'accent', en ze wachten netjes hun beurt af voor ze geluid beginnen te maken. Net als mensen dus. Met zijn mediagenieke onderzoek haalde hij zelfs de BBC.

IN HET NIEUWS

KORT

Universiteit wil rem zetten op big tech

De ICT-voorzieningen van de universiteit moeten minder afhankelijk worden van big tech. Dat doel is opgenomen in de nieuwe i-strategie van de Radboud Universiteit. Een concrete deadline stelt de universiteit zich niet. 'Maar we gaan het wel doen', zegt divisie-directeur Information & Library Services (ILS) Charo Narvaez.

Drie bewindslieden studeerden in Nijmegen

Eind februari presenteerde het nieuwe kabinet zich. De Radboud Universiteit is goed vertegenwoordigd: drie bewindslieden studeerden in Nijmegen. Premier Rob Jetten is natuurlijk de bekendste, hij studeerde tussen 2005 en 2011 bestuurskunde. Maar ook minister Jaimi van Essen (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) van

FOTO: RMD

D66' liep rond op deze campus. Hij studeerde in de Waalstad politologie. Datzelfde geldt voor zijn staatssecretaris Silvio Erkens van de VVD. Erkens behaalde zijn diploma in 2012, Van Essen in 2015.

Harry Pettit gaat niet naar Brussel

Wegens uitingen op sociale media is Harry Pettit niet langer welkom aan de Brusselse universiteit VUB. Daar zou de universitair docent en uitgesproken pro-Palestinademonstrant zijn academische carrière voorzetten, nadat hij afgelopen november

de Radboud Universiteit verliet met een vaststellingsovereenkomst. In tweets bracht Pettit hulde aan de vermoorde Ayatollah Khamenei. Dat schoot de universiteit in het verkeerde keelgat.

Geen samenwerking met Israël

Het college van bestuur houdt een samenwerkingsovereenkomst tegen met de Ben-Gurion Universiteit van de Negev. De Israëlische onderwijsinstelling draagt 'direct en specifiek' bij aan ernstige en systematische mensenrechtenschendingen gepleegd door de

FOTO: SHUTTERSTOCK

staat Israël, zowel in Gaza als in de bezette Palestijnse gebieden, is een van de redenen. Het college volgt daarmee een raadgeving van de Adviescommissie Samenwerkingsverbanden op.

Twee jaar cel

Een lid van de rechts-nationalistische Groot-Nederlandse Studentenvereniging (GNSV) is veroordeeld tot twee jaar cel, waarvan één jaar voorwaardelijk, voor verboden wapenbezit. Thomas D. had onder andere vuurwapens, kogelpatronen, vlindermessen, pijlen en airsoftwapens in bezit. Hij was lid van de Nijmeegse tak van de GNSV. De 25-jarige was onder andere aanwezig op de Nijmeegse introductiemarkt in 2023, waar een vechtpartij ontstond tussen de GNSV en tegenstanders van de vereniging. Voor zover bekend volgde D., die derdejaars HBO-student is, géén opleiding in Nijmegen.

‘IK WEET HOE HET IS OM OORLOGSVLUCHTELING TE ZIJN’

OP DE VLUCHT

Naam: Anastasia Yuchynska (21)
 Gevlucht uit: Oekraïne
 Studeert: creative industries

‘Mijn ouders waren niet in Oekraïne toen we werden gebombardeerd op 24 februari 2022. Ze hebben een kitesurfschool in Egypte. Ik was in mijn eentje in Kyiv om daar een paper te presenteren. Na het eerste bombardement heb ik twee weken in een schuilkelder gezeten. Mijn moeder zei aan de telefoon: neem de eerste trein naar welk buitenland dan ook. Dat heb ik gedaan, ik zat meer dan 36 uur in een wagon die heel langzaam reed omdat de Russen daar ook bommen op gooiden. Toen we aankwamen bij de Roemeense grens, dacht ik: nu ben ik veilig. Ik weet nog hoe ik achterom keek naar mijn eigen land en moest huilen. Ik ben patriotistisch

opgevoed, ik houd heel veel van Oekraïne. Uiteindelijk ben ik verder gereisd naar Boekarest. Toen ik aankwam, zat ik er helemaal doorheen. Ik was pas zeventien, kilo’s afgevallen en had nachten niet geslapen. Op een internationale school in Boekarest heb ik mijn middelbare school afgemaakt. Daarna ging ik met familie naar Düsseldorf. De dichtstbijzijnde universiteit was de Radboud en zo kwam ik terecht in Nijmegen.

Luchtalarm

Tijdens mijn introductie ging op maandag om twaalf uur het luchtalarm af. Ik dacht: nee, niet weer! Niemand had me gezegd dat dit alarm elke eerste maandag van de maand klinkt in Nederland. Ik kan ook nog steeds schrikken van een helikopter of vuurwerk dat afgaat. Afgelopen oud en nieuw gooide iemand knalvuurwerk in een prullenbak bij de studentenflat waar ik woon. Toen het afging, kreeg ik een paniekaanval. Ik viel op de

grond en trilde over mijn hele lichaam.

Ik weet hoe het is om oorlogsvluchteling te zijn. Daarom ben ik ook zo blij met mijn baan als coördinator van Radboud Welcomes Newcomers, een programma voor asielzoekers die in deze regio verblijven. Ik waarschuw mijn studenten voor helikopters, maar ook voor F16’s die overvliegen op weg naar Volkel. Het programma dat wij aanbieden is bedoeld voor vluchtelingen die willen studeren. Ze kunnen hier een semester lang vakken volgen, Nederlands leren, aansluiten bij activiteiten en het Nederlandse onderwijssysteem leren kennen. Ik help ze overal bij. Toen het deze winter zo sneeuwde, hadden ze het moeilijk. De bussen reden niet, ze wisten niet hoe ze naar de universiteit konden komen. Het regende de hele dag telefoontjes.

Met dit werk kan ik mensen echt op weg helpen in hun leven, dat geeft veel voldoening. Voor mij voelt het ook alsof ik iets terug kan doen – er zijn zo veel mensen die mij hebben geholpen tijdens mijn vlucht.’ ✱

Samenwerken met Defensie

WAAR LIGT DE GRENS?

Terwijl de universiteiten moeten bekibbelen, krijgt Defensie (flink) meer geld te besteden. Het lijkt logisch dat de academische wereld daar een graantje van meepikt door samenwerkingen aan te gaan en in onderzoeken te stappen die door de krijgsmacht worden gefinancierd. Hoe wordt er aan de Radboud Universiteit nagedacht over de banden met Defensie, en: zijn ze wenselijk?

Tekst: Ken Lambeets en Doetie Talsma / Illustraties: JeRoen Murré

9 december, 2025. De zon laat zich nauwelijks zien op de Nijmeegse campus. In een vergaderzaal in het Elinor Ostromgebouw vindt een besloten bijeenkomst plaats. 'Radboud Universiteit: samenwerking voor een weerbare samenleving' staat op de uitnodiging die de veertig à vijftig deelnemers hebben ontvangen. Doel van de bijeenkomst: "gezamenlijk de contouren schetsen m.b.t. onze mogelijke bijdrage aan het bredere thema *weerbare samenleving*, met als onderdeel daarvan een mogelijke intensivering van de samenwerking met Defensie".

De uitnodigingen zijn verstuurd in opdracht van rector magnificus José Sanders en decaan van de management-faculteit Saskia Lavrijssen. De genodigden: vicedecanen onderzoek en een groep onderzoekers die "reeds actief zijn binnen het domein van 'weerbaarheid' of betrokken

zijn bij samenwerking met Defensie of aan Defensie gerelateerde organisaties", aldus de uitnodiging. Een volledige lijst van alle aanwezigen heeft Vox na navraag niet kunnen inzien vanwege AGV privacy-wetgeving. Wel heeft een universiteitswoordvoerder Vox in contact gebracht met een aantal aanwezigen, die later in dit artikel aan het woord komen.

Hybride dreigingen

De bijeenkomst aan de Radboud Universiteit komt niet uit de lucht vallen. Defensie speelt een steeds grotere rol in de samenleving, en dus ook op de universiteiten. "Om Nederland veilig en vrij te houden moeten kennisinstellingen meer samenwerken met het Ministerie van Defensie – en bedrijven in de defensie-industrie", is eind 2024 al de pregnante boodschap van de Adviesraad voor

→

Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI) in het rapport *'Kennisoffensief voor defensie - Onderzoek en innovatie voor een veilig Nederland'*.

Vrede is niet vanzelfsprekend, betoogt de adviesraad. Immers, in Oekraïne is het oorlog en dat betekent dat er sprake is van een concrete dreiging op het Europese continent. Daarnaast staat in het rapport dat de technologische ontwikkelingen razendsnel gaan, ook op het gebied van oorlogsvoering. Een conflict wordt al lang niet meer alleen op de grond of in de lucht uitgevochten; cyberaanvallen en het verspreiden van desinformatie zijn net zo goed wapens die worden ingezet. Kennis, onderzoek en innovatie zijn daarom hard nodig voor een sterke Nederlandse Defensie, meent de AWTI.

NAVO-baas Mark Rutte waarschuwde in zijn eerste grote toespraak als secretaris-generaal ook al dringend dat we ons geestelijk moeten voorbereiden op oorlog: 'Het is zonder twijfel de ergste veiligheidssituatie in mijn leven. En ik vermoed ook in dat van u.' Om die dreigende

oorlog te voorkomen, moet er veel meer geld naar Defensie, was Ruttes boodschap, die hij daarna meermaals zou herhalen.

Het zijn dreigende woorden die het kabinet-Jetten uiterst serieus neemt. Het defensiebudget wordt flink opgeschroefd – alleen al in dit jaar stijgt dat met 3,4 miljard naar 26,8 miljard euro – en verschillende ministeries werken aan een gezamenlijk programma op het thema weerbaarheid, waar onder andere de Nationale Weerbaarheidstraining deel van uitmaakt. Aan mbo-instellingen, hogescholen en de Universiteit Groningen kunnen studenten inmiddels een minor in weerbaarheid volgen, waarna ze zich reservist mogen noemen. Ook voert het kabinet gesprekken met universiteiten en hogescholen over de mogelijkheden voor gezamenlijk onderzoek.

In de *Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie 2025-2029* staat dat denktanks, universiteiten, hogescholen en mbo's een structurelere rol gaan spelen binnen het kennislandschap van Defensie: innovatievraagstukken worden bij hen uitgezet. Het leger stelt 1,15 miljard euro beschikbaar voor het opschalen en versterken van innovatie en defensie-industrie.

Voormalig minister Ruben Brekelmans sprak het afgelopen jaar al met bestuursvoorzitters van de technische universiteiten in Nederland, om te verkennen welke kennis en technologieën zij in kunnen zetten.

NAVO-luchtruim

Als lid van de Universiteiten van Nederland (UNL) heeft ook de Radboud Universiteit contact met het ministerie om mogelijkheden tot intensievere samenwerking te ver-

MARK RUTTE, NAVO-BAAS:

**'HET IS ZONDER TWIJFEL DE
ERGSTE VEILIGHEIDSSITUATIE
IN MIJN LEVEN'**

Weerbare samenleving?

De bijeenkomst aan de Radboud Universiteit had als thema "weerbare samenleving" (*resilient society*). Een term die de laatste tijd veelvuldig wordt ingezet, onder andere in overheid- en Defensie-uitingen. Volgens decaan Saskia Lavrijssen gebruikt de managementfaculteit die term al jaren, onder andere om op sociale media bepaalde onderzoeken te delen. Lavrijssen: 'Het gaat over hoe wij als maatschappij weerbaar kunnen zijn, bijvoorbeeld als het gaat over onze democratie, opkomend populisme maar ook ten opzichte van de geopolitieke veranderingen en spanningen die op allerlei vlakken in onze samenleving impact hebben. Je moet je niet alleen voorbereiden op een mogelijke oorlog, je hebt ook cyberattacks van vreemde mogendheden, aanvallen op onze infrastructuur en democratie, hybride oorlogsvoering.'

Rector José Sanders sluit zich daarbij aan. 'Wij leven in een open democratische samenleving en we hebben heel veel om blij mee te zijn en zuinig op te zijn. Weerbaarheid heeft ook te maken met het beschermen van die open, gezonde en vrije wereld.'

kennen. Op dit moment werken alle Nederlandse universiteiten samen aan een UNL-convenant. Dat zal onder andere randvoorwaarden bevatten over kennisveiligheid, wederzijdse afstemming van organisaties en werkprocessen en intellectueel eigendom, aldus Maroussia Van Gerven, beleidsadviseur bij UNL.

Ook heeft de UNL in de lente van 2025 samen met TNO en het ministerie een intentieverklaring ondertekend over het veilig houden van het Nederlandse en het NAVO-luchtruim. Daar draagt de Radboud Universiteit echter niet rechtstreeks aan bij, zegt een universiteitswoordvoerder desgevraagd. 'Deze intentieverklaring is van UNL. Er is geen directe betrokkenheid van ons, noch is hierover besloten door de Radboud Universiteit.'

Morele dilemma's

Dat betekent niet dat de universiteit geen betrokkenheid heeft met Defensie. Volgens rector José Sanders wil Nijmegen een eigen afwegingskader ontwikkelen om als universiteit voorbereid te zijn op eventuele samenwerkingsverzoeken op het gebied van weerbaarheid.

'De bijeenkomst van afgelopen december was bedoeld om met elkaar te praten over waar we als universiteit staan op vlak van onderzoek naar weerbaarheid en veiligheid', vertelt ze eind januari in een bestuurskamer in het Berchmanianum. 'Door de veranderde context waarin we leven, worden die thema's steeds urgenter. In de politiek is het een belangrijk onderwerp, maar ook binnen onze eigen academische gemeenschap kwamen er vragen over. De bijeenkomst was bedoeld ter voorbereiding om het gesprek binnen de gehele gemeenschap goed voorbereid te kunnen voeren, waarbij we alle stemmen willen horen.'

Op het vlak van de zogenaamde weerbare samenleving gebeurt er al van alles aan de Radboud Universiteit, vult Saskia Lavrijssen aan. Als decaan van de managementfaculteit houdt ze binnen het college van decanen de portefeuille weerbare samenleving (zie kader op pagina 10). 'Verschillende onderzoekers werken bijvoorbeeld aan studies naar veiligheidsdiensten, historische ontwikkeling van militaire operaties, crisiscommunicatie, conflictstudies, morele dilemma's, vraagstukken over inclusiviteit en diversiteit, organisatie van militaire operaties of cybersecurity-vraagstukken.'

Die vraagstukken rondom de weerbare samenleving passen volgens de decaan binnen de missie van de Radboud Universiteit, namelijk bijdragen aan een gezonde, vrije wereld met gelijke kansen voor iedereen. Lavrijssen: 'De impact van alle spanningen in onze samenleving en hoe we daarmee op een verantwoordelijke manier kunnen omgaan, is echt iets waaraan wij als universiteit een bijdrage kunnen leveren. Vanuit onze brede achtergrond kunnen we een moreel kompas bieden voor alle belanghebbenden, waaronder de defensieorganisatie, die een rol spelen in de weerbare samenleving.'

TOM HESKES, VICEDECAAN ONDERZOEK FNWI:

'TIEN JAAR GELEDEN HAD IK WELLICHT OOK GEZEGD: BLIJF ALS UNIVERSITEIT VER WEG VAN DEFENSIE'

Pragmatisch

De vele miljoenen die de komende jaren vanuit Defensie naar onderzoek en innovatie gaan, zijn volgens rector José Sanders wel een aanleiding, maar niet de reden waarom de Radboud Universiteit de bijeenkomst organiseerde. 'Wij willen allereerst een wetenschappelijke bijdrage leveren aan een maatschappelijk vraagstuk en gaan uit van de vragen die wij als academische gemeenschap willen beantwoorden. Als er dan middelen komen om die te beantwoorden en onderzoekers kunnen inschrijven op oproepen om hun onderzoek te presenteren en daarvoor financiële steun te krijgen, moeten wij nadenken over de voorwaarden waarop wij eventueel aan dat onderzoek kunnen meewerken.'

Volgens Bert Steenbergen, die als vicedecaan onderzoek van de Faculteit der Sociale Wetenschappen bij de bijeenkomst aanwezig was, werd er tijdens de werksessie gezegd dat 'we ook als universiteit in een veranderde wereldorde zitten, omdat de beschikbare geldstromen wijzigen'.

Steenbergen doelt op beleid van het kabinet-Schoof, waardoor de Radboud Universiteit 37 miljoen euro moet bezuinigen tot 2030. Een groot deel daarvan wordt opgevangen door de ondersteunende diensten van de universiteit, maar aan alle faculteiten gelden zware maatregelen zoals een vacaturestop. Veel jonge, beloftevolle onderzoekers met een tijdelijk contract hebben de universiteit het afgelopen jaar verlaten. In zo'n situatie kunnen de gelden die vrijkomen voor onderzoek naar Defensie (zie kader) aantrekkelijk zijn.

'Het lijkt me logisch en verstandig om daar als universiteit pragmatisch mee om te springen', zegt Tom Heskes, vicedecaan onderzoek van de Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica. Ook hij was één van de genodigden. 'Tien jaar geleden had ik wellicht ook gezegd: blijf als universiteit ver weg van Defensie. Maar de wereld is nu anders dan tien jaar geleden.'

'Goed communiceren'

De bijeenkomst van afgelopen december had volgens Sanders twee doelen: inventariseren welk onderzoek er op dit vlak al plaatsvindt aan de universiteit, maar ook verkennen hoe de academische

JANNUS VAN WOLFEREN, GREEN+-FRACTIE:

'ANDER ONDERZOEK MAG NIET TEN KOSTE GAAN VAN ONDERZOEK NAAR DEFENSIE'

gemeenschap hiernaar kijkt. 'Het is de bedoeling om vandaaruit in de komende periode een breder gesprek te organiseren in de universiteit', aldus de rector. Volgens Steenbergen, die als hoogleraar is verbonden aan het Behavioural Science Institute, was het gros van de aanwezigen het ermee eens dat de universiteit haar verantwoordelijkheid moet nemen op dit thema. 'De algemene teneur was dat je enigszins voorbereid wilt zijn op de veranderende wereldorde. Niks doen is bijna geen optie. Als wij als universiteit, met de kennis en kunde die we hebben, ervoor kunnen zorgen dat onze samenleving beschermd blijft, dan moeten we daar toch een goede invulling aan geven. En dat kan ook met sociale invloed, hacks, gedragsbeïnvloeding en sociale media, dus niet alleen maar met geweren en kanonnen.'

Een vraag die zich opdringt is hoe eventuele samenwerkingen met Defensie dan precies moeten gebeuren. Steenbergen pleit voor heel strikte voorwaarden en een goed overleg met de rest van de academische gemeenschap. 'Als het college van bestuur zegt: we gaan met Defensie samenwerken, dan kun je verwachten dat er protesten komen. Ik denk met name van studenten, die zijn misschien nog ietsje activistischer op dat gebied. Dus het is belangrijk om hier heel goed over te communiceren en ook iets met die geluiden te doen.'

'Een beetje geheimzinnig'

Afgaande op de reacties van twee studenten van de Universitaire Studentenraad, kan het college van bestuur wel nog enig weerwerk verwachten van de medezeggenschap. 'Ander onderzoek mag niet ten koste gaan van onderzoek naar Defensie', zegt Jannus van Wolferen van de Green+-fractie in de studentenraad. 'Als je echt weerbaar wil zijn, dan moeten we juist extra investeren in klimaatonderzoek. Ik zou het heel jammer vinden als we in plaats daarvan onze pijlen op Defensie richten.'

Ook Noortje Smeenk van studentenvakbond AKKU heeft nog heel wat vragen over een samenwerking van de universiteit met Defensie. 'Ik heb er moeite mee dat universiteiten eerst worden kaal-

geplukt en dat er vervolgens veel geld beschikbaar komt voor onderzoek naar Defensie. In het kader van academische vrijheid zou een universiteit daar wel verzet tegen mogen aantekenen. Ik hoop dat er voldoende kritische reflectie vanuit de academische gemeenschap komt.'

Toch vinden beide studenten dat bepaalde onderzoeken naar een weerbare samenleving wel een plek hebben aan universiteiten. Van Wolferen noemt onderzoeken naar PTSS-behandelingen of digitale soevereiniteit, Smeenk spreekt over onderzoek naar sociale cohesie. 'Dat heeft niet direct iets te maken met geweld, maar het is wel een belangrijk onderdeel van hoe we ons kunnen weren tegen machtige actoren in de wereld.'

Toen ze hoorden over de bijeenkomst over de weerbare samenleving voor een selecte groep genodigden, waren de studenten naar eigen zeggen enigszins verbaasd. Van Wolferen: 'Ik kan begrijpen dat we als Universitaire Studentenraad niet waren uitgenodigd voor de verkennende sessie, maar het voelt toch een beetje geheimzinnig.'

Mensenrechtenschendingen

Een belangrijke rol in de ontwikkeling van het beleid rondom samenwerken met Defensie is weggelegd voor de commissie samenwerkingsverbanden, die zich eerder onder meer boog over de banden tussen Nijmegen en Israëlische universiteiten. De commissie stelde op verzoek van het college van bestuur al een conceptadvies op.

Dat advies ligt inmiddels bij de bestuurders (maar is nog niet vastgesteld) en is volgens commissielid en emeritus hoogleraar Paul Bovend'Eert in lijn met het eerdere kader over samenwerkingen van deze universiteit met internationale partners. 'Onderzoek dat kan leiden tot directe of specifieke betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen is ook wat betreft banden met Defensie een duidelijke rode lijn', zegt hij. 'Voor alle duidelijkheid: het Nederlandse leger is op dit moment niet betrokken bij mensenrechtenschendingen. Maar je moet als onderzoeker wel oppassen dat je niet samenwerkt met een partner die allerlei wapens levert aan overheden die dat wel zijn.'

Daarnaast is wetenschappelijke integriteit een grote prioriteit voor de commissie. 'Nieuwsgierigheid gedreven onderzoek is erg belangrijk en het moet te allen tijde mogelijk zijn om te publiceren over bevindingen', zegt Bovend'Eert. 'Het onderzoek moet betrouwbaar, zorgvuldig en transparant zijn. Maatschappelijke partners die met de Radboud Universiteit in zee gaan, moeten zich hier aan committeren.' Contractonderzoek voor bedrijven of een studie waarbij geheimhouding wordt gevraagd is dus een no go, wat de commissie betreft.

Voor vicedecaan onderzoek van de bètafaculteit Tom Heskes had het advies van de commissie nog wel wat verder mogen gaan. Volgens Heskes zouden Nijmeegse wetenschappers zelf moeten kunnen afwegen of ze me willen werken aan onderzoek voor Defensie of niet. 'Natuurlijk zijn mensenrechtenschendingen een duidelijke rode lijn. Maar ik vind dat we nog steeds ruimte

moeten laten aan wetenschappers om hierin afwegingen te maken. Als je als onderzoeker heel specifiek en nuttig onderzoek doet waar Defensie voor wil betalen, dan moet je volgens mij de vrijheid hebben om dat wel te doen. Ik zou het lastig vinden als de universiteit bepaalde onderzoeken bij voorbaat zou verbieden, bijvoorbeeld omdat ze vertrouwelijk zijn of er niet over gepubliceerd kan worden.'

Op welk vlak de bètafaculteit dan zou kunnen samenwerken met Defensie? 'In vakgebieden als materiaal-kunde, digital security en digitale soevereiniteit heeft onze faculteit heel wat expertise in huis die interessant zou kunnen zijn voor Defensie', zegt Heskes.

Het is nu aan het college van bestuur en de medezeggenschap om al dan niet in te stemmen met het advies van de commissie. De rector lijkt het in ieder geval wel eens te zijn met het advies. 'Het is belangrijk dat Defensie begrijpt dat een universiteit een kennisinstelling is die vanuit nieuwsgierigheid werkt en vanuit openheid en onafhankelijkheid vragen beantwoordt', zegt Sanders. 'Dat is iets anders dan zeggen: ontwikkel dit of maak dat

voor mij. Het is belangrijk dat zij ons gaan zien als een partner met wie je samen kennis en vragen kan ontwikkelen. Net zoals de universiteiten samen met de gezondheidszorg al jaren een agenda maken van dingen waar we aan willen werken. Bovendien geldt voor iedere onderzoeker een eigen afweging om hierin wel of geen samenwerking te zoeken; dat is academische vrijheid.' *

PAUL BOVEND'EERT, COMMISSIE SAMENWERKINGSVERBANDEN:

**'HET ONDERZOEK
MOET BETROUWBAAR,
ZORGVULDIG
EN TRANSPARANT ZIJN'**

Investerings in onderzoek naar Defensie

"Nederland en Europa moeten weerbaar worden. We accepteren niet dat we voor onze bescherming afhankelijk blijven van anderen", staat er in het nieuwe coalitieakkoord. De defensie-uitgaven worden opgeschaald om de NAVO-norm van 3,5 procent van het BBP te halen. Die 3,5 procent wil het nieuwe kabinet wettelijk verankeren. "Zo zorgen we voor de langetermijnzekerheid die de krijgsmacht verdient." De totale uitgaven zijn op bijna 27 miljard euro geraamd, in 2025 was dat ruim 22 miljard.

Een deel van het defensiebudget is bestemd voor onderzoek. Daarvoor wil het nieuwe kabinet een 'defensie-innovatieautoriteit' oprichten. "Naar voorbeeld van het Amerikaanse DARPA. Deze autoriteit doet ook medefinanciering van gezamenlijke onderzoeksprojecten met kennisinstellingen die voor Defensie van toegevoegde militaire waarde zijn", staat er in het coalitieakkoord. Deze nieuw op te richten autoriteit kan gedurende de kabinetsperiode rekenen op "een tot 10 procent oplopend aandeel van het defensiebudget".

Dat geld komt op verschillende manieren bij onderzoekers terecht. Er is bijvoorbeeld 35

miljoen euro beschikbaar gesteld voor onderzoeksprogramma's om "strategische afhankelijkheden te verminderen". Deze onderzoeksprogramma's naar innovatieve technologieën, waaronder kwantumtechnologie, slimme materialen, sensoren en ruimtetechnologie worden via de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) uitgezet door middel van zogeheten calls.

OOK DE EUROPESE COMMISSIE STELT EEN **HOGER** BUDGET VOOR

Ook is er subsidie voor meer praktijkgericht onderzoek door hogescholen met de titel KIEM Defensie, georganiseerd door Regie-organ SIA, een onderdeel van NWO. Het KIEM Defensie-onderzoeksprogramma 2025-2026 beschikt over een totaalbudget van 840.875 euro voor praktijkgericht onderzoek. De Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek

(TNO) doet veel onderzoek voor en met Defensie. En het ministerie van Defensie heeft bovendien haar eigen Nederlandse Defensie Academie, een militair-wetenschappelijk kennis- en onderzoeksinstituut. Regelmatig werken NLDA-hoogleraren als bijzonder hoogleraar bij een universiteit (zie ook het dubbelinterview op pagina 25). Buiten het extra geld dat in Nederland vrijkomt voor defensieonderzoek is er ook nog European Defense Fund (EDF) met een totaal budget van 7,3 miljard voor de periode 2021-2027, dat onlangs werd opgehoogd met 1,5 miljard. Vanuit dat budget wordt er ook defensieonderzoek gefinancierd. Het Europese Parlement en de Europese Raad stemden er onlangs mee in om financiering van *dual-use* technologieën mogelijk te maken binnen *Horizon Europe*, een Europees subsidieprogramma voor onderzoek en innovatie, dat tot voor kort alleen beschikbaar was voor civiel onderzoek. Het programma had een budget van 93,5 miljoen euro in 2021-2027. De Europese Commissie heeft voor de volgende periode een beduidend hoger budget voorgesteld, tot wel 175 miljoen euro.

'ALS WETENSCHAPPER BEN IK onafhankelijk'

Hoogleraar Bestuurskunde Jan-Kees Helderma en universitair hoofddocent Besturen van veiligheid Matthijs Moorkamp hebben allebei ervaring in onderzoek doen met Defensie. 'Je moet alleen bij ons aankloppen als je onafhankelijk, gedegen wetenschappelijk onderzoek wilt.'

Tekst: Ken Lambeets en Doetie Talsma / Foto's: Radboud Universiteit

Jan-Kees Helderma
'Bij bestuurskunde
hebben we een
grote track 'bestu-
ren van veiligheid'

waar naast domeinen als politie, brandweer en crisisbeheersing ook Defensie aan bod komt. Daarnaast heb ik in de visitatiecommissie gezeten voor de bacheloropleiding Militaire Bedrijfs-wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA). Dat was leerzaam en leuk. Overigens ben ik mijn carrière begonnen als 'erkend gewetens-bezwaarde' ten opzichte van de militaire dienst. Achteraf gezien was dat een beslissing die ik nam in een extreem ontspannen tijd, een luxepositie.'

Matthijs Moorkamp: 'Ik werk al sinds mijn achttiende samen met Defensie. Ik heb de officiersopleiding gedaan bij het Koninklijk Instituut voor de Marine. Daarna schreef ik een proefschrift bij de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) en de TU Delft over de veiligheid van militairen op missie, zoals in Afghanistan, Irak en de MH17-repatriëringsmis-sie in Oekraïne. Sindsdien doe ik onder-zoek in het veiligheidsdomein, vaak met een militaire component. Bijvoorbeeld naar crisisbeheersing op Sint-Maarten, waar in 2017 een organisatie van allerlei samengestelde militaire eenheden naar-toe was gestuurd. Of vuurwerkcramp-onderzoek voor de Tweede Kamer, waar Defensie een rol had als adviseur op het gebied van de opslag van explosieven en vuurwerk.'

'Ook ben ik senior research fellow bij de NLDA. Die is georganiseerd onder een onafhankelijke stichting om de weten-schappelijke onafhankelijkheid te waar-borgen, die ik ontzettend belangrijk vind. Toegang tot kazernes, documenten en respondenten wordt wel aanmerkelijk makkelijker als je een pasje hebt dankzij die verbinding met de NLDA. Voor mij is Defensie een samenwerkingspartner, een

JAN-KEES HELDERMAN:

'VEILIGHEID IS EEN VAN DE HOOFDTAKEN VAN EEN OVERHEID'

studieobject, en soms een onderzoeksfinancierder.'

Helderman: 'Samen begeleiden we een promovendus, een majoor van de mariniers, die onderzoek doet naar transformational leadership.'

Moorkamp: 'Verder hebben we een postdoc op het gebied van ruimte(vaart) beleid. Defensie is daar een speler in. En een Marie Curie postdoc die onderzoek doet naar internationale militaire samenwerking tijdens vredesmissies.'

Helderman: 'Wij doen onderzoek op het gebied van Defensie omdat die orga-nisatie een belangrijk onderdeel is van ons overheidsapparaat. Bestuurskundigen bestuderen de overheid, het openbaar bestuur, en de democratische rechtsstaat. Als Defensie een bestuurskundige vraag heeft, is dat een legitiem verzoek om te onderzoeken. Het kan beide kanten op: Defensie komt met vragen, of wij

als wetenschappers formuleren zelf een vraag.'

Moorkamp: 'Bestuurskundige vragen kunnen bijvoorbeeld gaan over: hoe gaat het er binnen die organisatie aan toe en hoe Defensie zich verhoudt tot andere ministeries in een interdepartementaal speelveld. Hoe ziet zo'n speelveld eruit? Wat zijn de consequenties voor beleid, wetgeving en praktijk?'

Helderman: 'Defensie is in vredetijd een enorme bureaucratische organisatie met tachtigduizend mensen. Op missie moeten militairen veel flexibeler en prag-matischer werken dan in zo'n bureaucra-tie. Hoe die samenwerking eruitziet, ook dat is een typisch bestuurskundige vraag.'

Geweldsmonopolie

Moorkamp: 'Defensie is een bijzondere organisatie, het is naast de politie de enige organisatie in Nederland die het geweldsmonopolie uitoefent. Dat is een bijzondere bestuurskundige context.'

Helderman: 'Veiligheid is een van de hoofdtaken van een overheid. Het heb-ben van een geweldsmonopolie is een fundamenteel van een democratische rechtsstaat. Dus we kunnen het ons niet veroorloven om daar géén onderzoek naar te doen. Het is onze morele verant-woordelijkheid. Ook om open te staan voor vragen vanuit Defensie.'

Moorkamp: 'We hebben een organisa-tie die jongens en meiden van 18 tot 22 jaar naar gevaarlijke gebieden stuurt. Daarom is het noodzakelijk om daar onderzoek naar te doen en ervoor te zorgen dat we dat op een manier doen die voor die mensen niet nog meer gevaar oplevert. Voor mij staat één ding wel altijd als een paal boven water: als

MATTHIJS MOORKAMP:

'IK WERK AL SINDS MIJN ACHTTIENDE SAMEN MET DEFENSIE'

wetenschapper ben ik onafhankelijk. Daar doe ik geen concessies aan.'

Helderman: 'Overheden hebben de neiging om zich met uitkomsten van onderzoek te bemoeien, omdat ze in een spagaat zitten tussen politieke verantwoording en bestuurlijke uitvoering. Die druk komt heel veel voor. Als bestuurskundige moet je die grens duidelijk hebben en je mannetje staan.'

Moorkamp: 'Ik ben als wetenschapper altijd kritisch constructief ten opzichte van de organisaties waarnaar ik onderzoek doe. Maar mijn taak is een andere dan die van een consultant. In de contracten die we aan de Radboud Universiteit hebben gemaakt samen met Defensie, is het bijvoorbeeld belangrijk dat wetenschappelijke publicaties altijd openbaar zijn. Wat we merken is dat

Defensie, maar ook andere ministeries, gewend zijn om met andere contractvormen te werken.'

Helderman: 'Als je vooraf al weet welke uitkomst je wilt hebben, of alles op alles zet om een bepaalde uitkomst te krijgen, moet je niet bij ons zijn. Je moet alleen bij ons aankloppen als je onafhankelijk, gedegen wetenschappelijk onderzoek wilt.' *

Wekelijks op en neer naar Den Helder

Universitair docent Software Science Mart Lubbers schreef een proefschrift met financiering van het Defensie Ondersteuningsprogramma. Tijdens zijn onderzoek gaf hij een programmeercursus aan het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder. 'De studenten dragen geen hoodies, maar uniformen.'

'De promotor van mijn proefschrift, Rinus Plasmeijer, werkte lang samen met het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder. Een van mijn copromotoren had een aanstelling bij de Nederlandse Defensie Academie. Dat mijn onderzoek door Defensie gefinancierd werd, was een beetje pragmatisch. Er waren al langer samenwerkingen en er was veel onderzoeksgeld beschikbaar.

Mijn promotieplek is gefinancierd door het Defensie Ondersteuningscommando (Dosco), dat ondersteunende diensten levert aan de krijgsmacht. Toch heb ik behoorlijk autonoom onderzoek kunnen doen. Af en toe stuurde ik een tussentijdse update, maar veel contact hebben we verder niet gehad. Ik werd niet gestuurd in mijn manier van werken. Binnen Informatica behoor ik tot de meer toegepaste onderzoekers. Wij ontwikkelen veel domeinspecifieke programmeertalen, wat betekent dat je computers voor heel specifieke toepassingen programmeert. Mijn onderzoek ging over het Internet of Things. Om mijn financierders tegemoet te komen

heb ik als case study voor een fregat gekozen en niet voor een slim huis of een slimme campus. M-fregatten zijn een soort drijvende computers die vanuit een centrale ruimte worden beheerd. In alle ruimtes zitten sensoren en automatische deuren die geopend en gesloten moeten kunnen worden. Je wilt namelijk op elk

'IK HAD HEEL GRAAG OOK EEN KEERTJE MEEGEVAREN OP EEN FREGAT'

moment kunnen weten waar de bemanning zich bevindt en waar er bij een inslag water naar binnen loopt. Daar heb ik software voor ontwikkeld.

Openbaar

Of de resultaten van mijn onderzoek ook echt zijn toegepast? Bij Defensie gebruiken ze vaak de Technology Readiness Level, die van nul tot tien gaat. Nul betekent dat iets alleen op papier staat, tien

dat iets in productie gaat. De bedoeling was tot schaal zes of zeven te komen, maar dat is niet zo realistisch voor het onderzoek dat ik doe. Al met al was het meer een basaal onderzoek naar de architectuur van systemen. De resultaten van het onderzoek zouden ook op een andere plek dan in een M-fregat toegepast kunnen worden.

Over mijn onderzoek kon ik gewoon openbaar publiceren, ik had geen claims over geheimhouding. Een keer per week moest ik naar Den Helder. Ik gaf daar ook een programmeercursus aan mariniers in opleiding. De sfeer is er anders dan aan de universiteit. In plaats van hoodies dragen studenten uniformen. Ze zijn allemaal netjes en gedisciplineerd, zeggen vriendelijk goedemorgen en strijken 's ochtends de Nederlandse vlag. Ik had heel graag ook een keertje meegevaren op een fregat, maar dat is er helaas niet van gekomen.

In de kazerne is alles goed geregeld. Als je er wilt overnachten, moet je dat gewoon even melden en dan krijg je meteen een kamer. Het bed moet je wel zelf opmaken, en je brengt zelf je was naar de wasruimte.

Nu er meer geld voor onderzoek naar Defensie lijkt te komen, vind ik het logisch dat er gekeken wordt of we de banden verder kunnen aanhalen. Zeker nu de financiering uit de eerste geldstroom afneemt en ook bij NWO minder onderzoeksgeld beschikbaar is.'

'IK DENK DAT IK DE DREIGING PAS GA VOELEN ALS ER EEN RUS VOOR MIJN DEUR STAAT'

Flessen water hebben ze niet in huis, wel flessen wijn. Studenten Kjell, Jimmy, Faas en Janne spoedden zich nog niet naar de winkel om een noodpakket aan te schaffen en maken zich druk om andere dingen dan een mogelijke oorlog. 'Voor mij is het een ver-van-mijn-bedshow.' →

Tekst: Vincent Decates / Foto's: Bert Beelen

Dronebeelden van de oorlog in Oekraïne, opnames van een compleet verwoeste Gazastrook, de overheid die oproept om een noodpakket in huis te halen en president Donald Trump die om de zoveel dagen een nieuwe dreiging richting een ander soeverein land uit. Wie het dagelijkse nieuws volgt, kan niet om (de dreiging van) oorlog en geweld heen.

In hoeverre raakt het studenten? Voelen ze zich bedreigd? Vox schoof aan bij het avondeten in een studentenhuys in Nijmegen, voor een gesprek met Kjell (26), Jimmy (24), Faas (25) en Janne (24).

'Een gesprek over oorlog? Dat is wel wat anders dan we gewend zijn, normaal gaat het nergens over. Gisteren hadden we het nog gewoon over hoe veel er met carnaval was gezopen', grapt Janne. Het ongemak aan de keukentafel is voelbaar nu er ineens een journalist meeschrijft en het over een serieus onderwerp gaat. Maar het is een geintje met een seintje, want zo heel vaak hebben de vier huisgenoten het niet over oorlog.

Kjell (links)
en Jimmy

'BEHALVE **WAXINELICHTJES**
EN WAT ETEN, HEBBEN
WE WEINIG IN HUIS'

'We hadden laatst een gesprek over wat we zouden doen als de oorlog uitbreekt en we zouden moeten overleven', vertelt Kjell. 'Zouden we in dat geval jagers of verzamelaars zijn?'

'Toen kwamen we er toch vrij snel achter dat we allemaal verzamelaars zijn', zegt Faas met een lach. 'Wat dat betreft gaat het nog zwaar worden voor ons als de oorlog uitbreekt.'

Kjell: 'Behalve waxinelichtjes en wat eten, hebben we weinig in huis. Geen radio of water, wat je volgens die brief over het noodpakket wel moet hebben. Wel heb ik nog een powerbank.'

Die blijken de anderen ook te hebben. 'Maar je zult zien dat die dan net leeg is als de stroom uitvalt', merkt Jimmy op.

Geen geld

Ondertussen is hij opgestaan om de *tray bake* uit de oven te halen. Verschillende groenten, malse kip en feta om het af te toppen.

Wat er eigenlijk met de brief van de overheid, over het aanschaffen van een noodpakket om 72 uur zonder stroom te kunnen overleven, is gebeurd? De vier kijken elkaar aan. 'Naar algemene post kijkt meestal niet echt iemand om', biecht Janne op. 'Als je mazzel hebt, ligt de brief hier een tijdje op tafel en doet iemand er toevallig iets mee.'

'Misschien is het wel verstandig om water in te slaan', twijfelt ze hardop. De anderen knikken.

'Laten we ook eerlijk zijn', vult Kjell aan. 'Wij hebben als studenten toch ook helemaal geen geld om zo'n uitgebreid noodpakket in te slaan.'

Bij de dag

Het gesprek valt even stil. 'Zouden jullie eigenlijk gaan zuipen als de oorlog uitbreekt?' vraagt Jimmy plots. 'De rest begint te lachen. 'Ik heb nog wel een fles goede wijn staan', herinnert Kjell zich. 'Maar misschien is het verstandiger om die te bewaren, die is in verloop van tijd veel waard en kunnen we die ruilen voor eten.'

'Ik denk dat veel studenten die oorlogsdreiging niet voelen', zegt Kjell, terwijl hij zijn vork door de groenten op zijn bord roert. 'Voor mij is het toch echt een ver-van-mijn-bedshow. Ik denk dat ik die oorlogsdreiging pas ga voelen als er een Rus voor mijn deur staat.'

Jimmy knikt instemmend. 'Als ik zo'n brief van de overheid krijg, of beelden uit Oekraïne zie bijvoorbeeld, dan ben ik er op het moment zelf wel mee bezig, maar een dag later denk ik er al niet meer aan.'

De studenten zijn meer van het type bij de dag leven. Faas: 'Toen begin van het jaar in Utrecht een bacterie in het drinkwater zat en het een tijdje ondrinkbaar was, zag je dat het water in winkels meteen uitverkocht was. Net zoals met corona, toen het toiletpapier overal uitverkocht was.'

Janne, met een knipoog: 'Ja, zo gaan wij straks dus ook zijn als de pleuris uitbreekt en we geen water hebben

'IK VOEL ME NU **VEILIGER** DAN TIEN JAAR GELEDEN'

hier.' Ze begint te lachen en maakt een wegwerpgebaar naar haar huisgenoten. 'Maar als het zo ver komt, is het ieder voor zich hier in huis hoor, wat mij betreft.'

Ondanks de stortvloed aan onheilspellende nieuwsberichten is het gevoel van veiligheid van de studenten niet afgenomen, zeggen ze.

Jimmy: 'Ik scrol meteen door als ik zulke berichten op social media langs zie komen. Nieuwssites of een krant bezoek ik sowieso alleen maar als ik iets interessant vind en er meer over wil weten.'

Janne: 'Bij mij zit het niet eens in mijn algoritme, joh. Ik krijg echt alleen maar katten- en kook filmpjes.'

'Ik lees nog wel de krant iedere dag', wil Kjell zeggen. Maar die zin heeft hij nog niet afgemaakt of zijn huisgenoten onderbreken hem al om grappen te maken over de leeftijd van de huisoudste.

'Ik voel me nu veiliger dan, pak 'm beet, tien jaar geleden', vervolgt hij. 'Toen kwam de oorlogsdreiging hier dichterbij door al die aanslagen. Denk aan de Bataclan-concertzaal in Parijs in 2015, of aan de verschillende kerstmarkten waar vrachtwagens of auto's op de menigte inreden. Toen was de angst voor mij groter. Op een vol Utrecht Centraal Station ging het soms door mijn hoofd dat ik op dat moment een doelwit zou kunnen zijn. Nu is de dreiging hier vooral tussen staten. Of het nou de oorlog tussen Rusland en Oekraïne is of Trump die dreigt Groenland in te nemen: de gevolgen zijn minder direct dan bij een terroristische aanslag.'

Máxima

Hij blijkt niet de enige van de groep te zijn met dat gevoel. 'Ik weet nog dat ik rond die tijd in Parijs zat', zegt Jimmy. 'We gingen daar naar een kerstmarkt. Maar wel met een dubbel gevoel: eigenlijk wilde ik liever thuisblijven.'

'Maar zo'n aanslag kan ook nu overal gebeuren', zegt Janne. 'Een vriendin van mij is voor een uitwisseling naar Sydney gegaan. Australië zou een van de veiligste landen ter wereld zijn, maar toen ze daar nog maar net zat, was die aanslag in Bondi Beach tijdens Chanoeka.'

Een tweede ronde wordt opgeschept.

Faas: 'Er wordt voor mijn gevoel wel meer geoefend door Defensie tegenwoordig. Ik zie bijvoorbeeld veel meer straaljagers overvliegen dan een paar jaar terug. Ik heb ook het idee dat er meer aandacht voor is vanuit de overheid. Ik zie veel advertenties langskomen van 'Werken bij Defensie'.'

'Je merkt het toch ook aan die vrijheidsbijdrage (geld ophalen voor Defensie via de belasting, red.) die het nieuwe kabinet wil invoeren', reageert Kjell. 'En aan Máxima die sinds kort reservist is. Of Amalia die een opleiding bij Defensie ging doen.'

Jimmy: 'Maar dat is toch ook gewoon een pr-campagne?'

'Ik denk het wel', zegt Kjell weer op zijn beurt. 'Je ziet sowieso dat het koningshuis en het leger historisch gezien altijd wel met elkaar verbonden waren. Daar zit altijd wel wat propaganda bij... of althans, propaganda...'

↖ Faas (links)
en Janne

Faas: '...er is een achterliggende gedachte.'

Kjell: 'Juist, de overheid kan zo laten zien dat ze het erg belangrijk vindt.'

Jimmy: 'Ja, Máxima gaat vast niet uit zichzelf heel graag oefenen met het leger.'

De borden zijn inmiddels leeg. De zware thematiek maakt hongerig, zo blijkt. Ook de laatste stukjes kip die nog op de bakplaat lagen, zijn weggepikt.

'Begrijp me niet verkeerd', zegt Jimmy. 'Het is niet zo dat ik me afsluit voor nieuws. Als ik zie wat er gebeurt in Gaza, of Oekraïne – dat raakt me. Maar ik kan het uiteindelijk zelf niet veranderen. En het gevolg daarvan is dat je overgaat tot de orde van de dag. Dat is ook makkelijker.'

'Als NEC straks de finale van de KNVB-beker tegen AZ speelt, dan gaat het weer daarover', gaat hij verder. 'Sterker nog, daar praten we vervolgens gemakkelijk de hele avond over. En niet alleen wij, maar een groot deel van het land. Wat dat betreft blijft het toch de waan van de dag die bepaalt wat er speelt.' *

'IK HOOP DAT MENSEN OPHOUDEN ELKAAR TE VERMOORDEN'

'Mijn neef en oom zijn begin januari zomaar doodgeschoten. Terwijl ze aan het werk waren. In een ziekenhuis. Puur omdat ze Koerdisch zijn. Toen ik het nieuws hoorde, wist ik even niet wat ik moest doen. Ik zat midden in mijn tentamenperiode. De eerste nacht ben ik tot vier uur opgebleven om steeds het nieuws te checken. Maar ook de dagen daarna heb ik nauwelijks kunnen leren, ik bleef maar denken aan wat er was gebeurd. Wonder boven wonder heb ik mijn vakken gehaald, vraag me niet hoe.

In 2020 ben ik uit Syrië gevlucht. Ik had op social media kritiek op het Syrische regime geuit. Zelf zag ik het probleem er niet van in, maar al snel werd duidelijk dat ik gezocht werd door regeringstroepen. Ik heb meteen met een mensensmokkelaar geregeld dat ik de grens met Turkije over kon. Via een omweg kwam ik uiteindelijk in Nederland terecht.

Het was raar om mijn vrienden en familie daar van de ene op de andere dag achter te laten. Ik heb de eerste paar weken ook gedacht dat ik nog terug zou komen. Maar dat was geen optie. Inmiddels wonen mijn ouders ook in Nederland. En andere familie is eveneens gevlucht, naar andere landen.

Dat mijn familie is vermoord om wie zij zijn doet mij pijn. In een ziekenhuis nota bene, waar ze iedereen helpen, ongeacht komaf. Regeringstroepen zijn binnengekomen en hebben een aantal Koerden doodgeschoten. Dat is echt bizar. Hoe kan je zo zijn als mens?

Respecteer elkaar

Ik hoop dat mensen ophouden elkaar te vermoorden en elkaar weer als mensen gaan zien. Niet alleen in Syrië, maar overal. Ga met elkaar in gesprek en probeer de ander te begrijpen – juist als je een andere

afkomst hebt of van mening verschilt is de dialoog van belang. Respecteer elkaar, ondanks de verschillen.

Mijn neef was vijftien jaar ouder, ik keek naar hem op. Hij nam mij vroeger al mee naar het ziekenhuis waar hij als apotheker werkte. Dat was de reden dat ik zelf ook de geneeskunde in wilde. En in mijn puberteit heb ik ook veel aan hem gehad. Hij was er voor me als ik dat nodig had. Dat ik niet bij zijn uitvaart kon zijn, doet ook ontzettend pijn. Hij was zo'n fijn persoon. Ik kan nog steeds niet helemaal beseffen wat er is gebeurd.' ★

OP DE VLUCHT

Naam: Jan Mustafa (24)

Gevlucht uit: Syrië

Studeert: geneeskunde

Edward Tan is traumachirurg en reservist. Hij werd verschillende keren uitgezonden naar Afghanistan. Vanuit het Radboudumc bereidt hij nu collega's voor op iets wat hij zelf al van dichtbij zag: een wereld in crisis.

Tekst: Annemarie Haverkamp / Foto's: Edward Tan, Defensie

ARTS IN AFGHANISTAN

Traumachirurg Edward Tan (54) draagt dagelijks een witte jas, maar heeft thuis op zolder ook een groen uniform hangen. Dat moet hij snel aan kunnen trekken als hij op uitzending gaat naar een land in oorlog.

De laatste keer dat dat gebeurde is ruim tien jaar geleden; hij heeft vijf uitzendingen op zijn naam staan.

'Mijn eerste missie was naar Uruzgan, Afghanistan', vertelt hij in het restaurant van het Radboudumc. 'Vooral in het begin moest ik bijna dag en nacht opereren. Het was ontzettend druk, ik was in Kamp Holland de enige chirurg.'

Werken, eten, sporten, slapen. Drie maanden lang was dat zijn ritme. Hij hoefde geen enkele avond te koken of na te denken over welke kleding hij eens aan zou doen.

Kamp Holland was een militaire basis met ongeveer 1200 Nederlandse en 400 Australische militairen. Hun opdracht: de veiligheid bewaken in een regio waar de Taliban onrust veroorzaakte. Het chirurgisch team mocht het kamp niet verlaten.

Tan was er niet als beroepsmilitair, maar als reservist – een militair in deeltijd. Hij werd gevraagd voor die functie toen hij in 2006 net klaar was met zijn opleiding en een

baan kreeg in het Radboudumc. Defensie werkte – en werkt – samen met het Nijmeegse ziekenhuis (zie kader op pagina 24). In crisistijd konden artsen die tevens reservist waren op verzoek van de krijgsmacht worden uitgezonden.

De chirurg kreeg een spoedcursus van acht weken bij de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Daar leerde hij marcheren, schieten, rennen met een schermvest en een helm en het onderscheiden van de verschillende rangen in het leger. Jaarlijks moet hij terug om zijn basisvaardigheden te onderhouden.

In Kamp Holland stond een ziekenhuis, gebouwd van containers. Klein, sober, functioneel. De taak van een chirurgisch team is in eerste instantie het leven van een patiënt te redden. Maar in een conflictsetting kan alleen het hoogstnoodzakelijke gedaan worden. Patiënten worden zo behandeld dat ze bij voorkeur in het gebied kunnen blijven. Als dat niet gaat,

worden ze gestabiliseerd en zo snel mogelijk gerepatrieerd. Er was een bescheiden intensive care met twee bedden.

‘Een ziekenhuis in een militair kamp is feitelijk alleen bedoeld voor mensen die betrokken zijn bij oorlogshandelingen’, zegt Tan. ‘In ons geval waren dat militairen van onder meer Amerikaanse, Britse, Canadese en Australische origine. Maar ook Afghaanse troepen, die met ons samenwerkten. En als een burgervoertuig op een bembom rijdt in een oorlogszone, mogen die slachtoffers ook in ons systeem behandeld worden.’

Maar de regel is: militairen krijgen altijd voorrang boven burgers. Van een chirurg vraagt dat het vermogen om snel te kiezen. Zonder aarzeling. ‘We hadden natuurlijk een gelimiteerde hoeveelheid bloed. Die kun je niet allemaal aan één patiënt geven, je moet prioriteiten stellen. Jouw primaire missie als arts is dat je er bent voor de ISAF-militairen (ISAF staat voor International Security Assistance Force, red.) en niet voor de gezondheidszorg in Afghanistan. Stel dat je een burger krijgt die dialyse-behoefteig wordt, dan moet je die op een gegeven moment afstoten naar het lokale gezondheidszorgsysteem. Als daar

de apparatuur ontbreekt, betekent dat dat die patiënt komt te overlijden.’

Een arts op uitzending leert snel. De medische middelen zijn beperkt, improviseren is aan de orde van de dag. Tan vertelt hoe een chirurg in een gewoon ziekenhuis altijd collega's tot zijn beschikking heeft om in moeilijke situaties mee te overleggen, maar die zijn er niet in een militair kamp.

Ook de aard van het letsel is anders dan op de Nederlandse spoedeisende hulp. Veel patiënten zijn slachtoffer geworden van een explosie. Ze hebben scherven in hun lijf of zijn ernstig verminkt. Militairen die overlijden, worden opgenomen in het mortuarium van het kamp. Een militair mortuariummedewerker doet er zijn uiterste best het slachtoffer zo mooi mogelijk op te baren.

‘Het heeft veel impact als iemand uit het kamp is overleden. Dat kan iemand zijn in hetzelfde uniform als jij die je bij wijze van spreken een dag eerder nog in de kantine hebt gezien.’

Gezin met kinderen

Tan ging in zes jaar tijd vijf keer naar het buitenland. Tegenwoordig werken in het Radboudumc ook beroeps-militairen die traumachirurg zijn. Zij zijn in dienst van Defensie en worden als eerste op missie gestuurd wanneer ergens een crisis is, wat betekent dat op Tan niet zo snel meer een beroep wordt gedaan. ‘Het voordeel van reservist zijn, is dat je ook nee kan zeggen. Ben je beroeps, dan moet je echt direct je spullen pakken en vertrekken.’ Voor wie een gezin met kinderen heeft – zoals Tan – is dat niet altijd even wenselijk.

Een operatie in
het militair kamp

EDWARD TAN, TRAUMACHIRURG:
**‘MILITAIRES KRIJGEN
ALTIJD VOORRANG
BOVEN BURGERS’**

**'WE KUNNEN
BESLUITEN DAT
NIET-SPOEDEISENDE
INGREPEN EVEN
NIET MEER WORDEN
GEDAAN'**

Relaties met ziekenhuizen

Het Radboudumc is een van de veertien ziekenhuizen waar Defensie mee samenwerkt, dat zijn de zogeheten relatie-ziekenhuizen. Het Instituut samenwerking Defensie en Relatieziekenhuizen (IDR) is verantwoordelijk voor het opleiden, voorbereiden en beschikbaar stellen van chirurgische teams voor militaire inzet. Dergelijke teams bestaan onder meer uit chirurgen, anesthesiologen en operatieassistenten. Zij werken in gewone ziekenhuizen op de momenten dat ze niet nodig zijn voor de krijgsmacht. Het IDR traint ook de zorgprofessionals die geen beroepsmilitair zijn, maar reservist – zoals traumachirurg Edward Tan. Een beroepsmilitair die tevens arts is, heeft de rang kolonel, een reservist medisch specialist mag zich luitenant-kolonel noemen. Het Radboudumc verzorgt ook cursussen voor chirurgische teams die kunnen worden uitgezonden. In een jaarlijkse, tweedaagse training leren ze hoe ze beslissingen kunnen nemen in crisissituaties en oefenen met ernstige trauma's.

Zijn laatste missie was op zee. Drie maanden voer hij mee op de Zr. Ms. Johan de Witt van de Nederlandse marine. Het schip patrouilleerde voor de kust van Somalië om scheepvaartroutes te beveiligen tegen piraten. Deze uitzending was een stuk minder spannend, vertelt hij. 'In drie maanden tijd heb ik één blindedarmoperatie gedaan.' De reden dat er altijd een chirurgisch team aanwezig moet zijn, is dat er schermutselingen kunnen ontstaan tussen zeerovers en de marine. 'Dan moet je meteen kunnen ingrijpen. Je staat stand-by, een beetje als de brandweer.'

Werktechnisch was er voor hem dus weinig te doen, maar hij zag wel een boel van Afrika. Het schip meerde regelmatig aan in een haven, en dan mocht hij van boord. 'We zijn op de Seychellen geweest, heel bijzonder. De kust van Somalië is bovendien heel mooi, er zitten veel dolfijnen en walvissen.'

Crisismanagement

Na de periode van uitzendingen werd Edward Tan hoofd van de Spoedeisende Hulp van het Radboudumc. Nu houdt hij zich nog steeds bezig met crises, maar dan vanuit het ziekenhuis. Als 'medisch regisseur disaster preparedness' in het crisismanagementteam is hij verantwoordelijk voor de opleiding en training van collega's en bereidt hij hen voor op onvoorziene situaties. Dat kan een plotselinge stroom patiënten zijn – 'als er een bus de Waal in rijdt' – of een langdurige afwijkende situatie, zoals de corona-epidemie van een paar jaar geleden.

'In zo'n geval moeten er andere keuzes gemaakt worden, dan kunnen we bijvoorbeeld besluiten dat niet-spoedeisende ingrepen even niet meer worden gedaan.'

Het crisismanagementteam denkt ook na over oorlog. Hoe lang kan het ziekenhuis zichzelf redden als de stroom en het water uitvallen? Het Radboudumc heeft een eigen watervoorraad voor noodgevallen, maar wat als die op is? En wat als er geen diesel meer is voor de noodaggregaat?

Deze vraagstukken vallen onder de noemer 'weerbare zorg'. Net als burgers door de overheid worden voorbereid om zich 72 uur zelf te redden, geldt dat ook voor ziekenhuizen.

Door zijn ervaring in oorlogsgebied weet de man met de witte én groene jas wat er op het spel staat. ★

HOOGLERAREN
BIJ DE KRIJGSMACHT:

'Ik ben geen paciñst'

Hoe autonoom kun je als Defensiemedewerker onderzoek doen aan de Radboud Universiteit, en andersom? En waarom zou je je als wetenschapper überhaupt willen inlaten met het leger? Hoogleraren Lonneke Peperkamp en Tine Molendijk, in dienst van Defensie, zien tal van misvattingen over de krijgsmacht op de campus.

Tekst: Stan van Pelt / Foto's: Johannes Fiebig

Nee, ze hoeven niet onder de wapenen als er echt ooit oorlog uitbreekt. Evenmin lopen ze in militaire outfit rond op de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) in Breda, laat staan dat ze weten hoe ze een geweer moeten hanteren – militaire training krijgen ze helemaal niet. Burgerpersoneel, dat zijn hoogleraren Lonneke Peperkamp en Tine Molendijk binnen Defensie – een heel andere categorie dan de groep waar iedereen meteen aan denkt: militairen. Het is een tweedeling binnen de krijgsmacht waar veel mensen geen weet van hebben.

En die onbekendheid leidt tot allerlei aannames, valt hun op. Dat hun wetenschappelijk onderzoek nooit echt onafhankelijk zou kunnen zijn, of dat de krijgsmacht – de ingeburgerde term 'leger' omvat formeel alleen de landmacht – zich vooral op vechten zou richten. Molendijk: 'Defensie is voor mensen in de maatschappij vaak nog zo'n *black box*.'

Die doos openmaken zien ze als een van hun taken, ze zijn ook veelgevraagde experts in de media. Noem ze bruggenbouwers. Als wetenschappers die verbonden zijn aan zowel de NLDA als de Radboud Universiteit staan de hoogleraren namelijk met één been in Defensie en met het andere op de campus van de Radboud Universiteit.

Dilemma

Hoe kijken zij naar de steeds inniger wordende banden tussen universiteit en krijgsmacht, en de discussies hierover op de campus? Op een winterse woensdag – hun Nijmeegse werkdag, de rest van de week zijn ze in Breda – vertellen ze er graag over in het Elinor Ostromgebouw, al kiezen ze hun woorden zorgvuldig. Het woord 'dilemma' valt zestien keer.

Molendijk: 'Ik ben op mijn hoede, omdat ik me soms *geframed* voel. Discussies zijn nogal eens zwart-wit. Alsof ik een soort verlengstuk zou zijn van Defensie en stiekeme dingen doe. Dat heb ik al sinds ik antropologie studeerde aan de UvA, waar medestudenten zeiden: bleh, de krijgsmacht, waarom zou je je daarin willen verdiepen? En andersom denken mensen bij de krijgsmacht geregeld: die pacifistische antropologen snappen er toch niets van.'

Wat maakt juist de krijgsmacht antropologisch interessant?

'Dat er wat op het spel staat. De beslissingen die medewerkers nemen, kunnen dodelijke gevolgen hebben, dat zet dingen op scherp.'

Molendijk is expert op het gebied van 'morele verwondingen' die militairen kunnen oplopen tijdens een uitzending naar een conflictgebied. Als dronebestuurder mensen neerschieten gaat je bijvoorbeeld niet in de koude kleren zitten, ook al is het de vijand. 'Je kunt als leidinggevende wel zeggen: de verantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij mij, maar zo'n militair voelt zich natuurlijk zelf ook verantwoordelijk.'

Jurist en filosoof Peperkamp doet onder meer onderzoek naar de zogenoemde 'theorie van de rechtvaardige oorlog'. Aan welke regels moeten partijen zich houden, zowel voor, tijdens als na een oorlog? 'Het interessante aan die theorie vind ik dat hij pragmatisch is. Dat oorlogen nu eenmaal plaatsvinden, met alle bijbehorende tragedie, wordt binnen die theorie niet goedgekeurd, maar wel geaccepteerd. Vervolgens probeer je effectieve gedragsregels op te stellen die de negatieve gevolgen zoveel mogelijk beperken.' Ze noemt het humanitaire oorlogsrecht, dat onder meer zegt dat burgers niet aangevallen mogen worden.

TINE MOLENDIJK:

'IN NIJMEGEN ZITTEN
**TOEKOMSTIGE
BELEIDSMAKERS** IN
DE COLLEGEZAAL,
IN BREDA OFFICIEREN
IN OPLEIDING'

Verschillende types Defensie-onderzoekers op de campus

Nijmeegse onderzoekers hebben verschillende banden met de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).

- De Radboud Universiteit heeft **twee bijzonder hoogleraren** vanuit de NLDA: Tine Molendijk en Eric-Hans Kramer (Transitie en ontwikkeling van de militaire organisatie). Er lopen geen geldstromen. Binnen hun dienstverband bij de NLDA mogen ze een dag per week in Nijmegen werken.
- Lonneke Peperkamp is hoogleraar bij de NLDA en **gastonderzoeker** aan de Radboud Universiteit.
- Twee docent-onderzoekers bij Bestuurskunde zijn ook **research fellow** bij de NLDA.
- **Twee Nijmeegse promovendi** doen onderzoek (bij politicologie) via een samenwerkingsproject met de NLDA. Zo'n tien anderen gingen hen de afgelopen decennia voor.
- NLDA-wetenschappers zijn soms lid van de beoordelingscommissie van reguliere Nijmeegse promoties.

Dit soort onderzoek kun je ook op een reguliere universiteit doen. Waarom zou je als wetenschapper bij Defensie willen werken?

Molendijk: 'Ik vind het interessant om wetenschappelijke inzichten ook te kunnen vertalen naar de praktijk, via actie-onderzoek. Met video-testimonials van veteranen willen we bijvoorbeeld aan generaals duidelijk maken hoe besluitvorming doorwerkt in de ervaringen van soldaten.'

'Tijdens de operatie in Uruzgan (de Afghaanse provincie waar Nederlandse militairen van 2006 tot 2010 naartoe uitgezonden waren,

red.) was er continu discussie of het nu een wederopbouw- of gevechtsmissie was. Voor militaire acties moest oneindig vaak om politieke toestemming gevraagd worden. Daardoor zijn mensen gesneuveld, met alle gevolgen van dien voor wie dat van dichtbij meemaakte. Ik hoop dat zulke problemen beter ondervangen gaan worden. Bijvoorbeeld door bij de besluitvorming en planning een moreel adviseur te betrekken, net zoals er nu ook al juridische en genderadviseurs zijn. Die kan pleiten voor duidelijkere keuzes als het mandaat vaag is door politieke compromissen.'

'Het leuke van onderwijs geven op zowel de NLDA als de universiteit is dat beide groepen studenten te maken kunnen krijgen met morele dilemma's rondom oorlogsvoering. Hier in Nijmegen bij politicologie zitten toekomstige beleidsmakers in de collegezaal, in Breda officieren in opleiding.'

Mevrouw Peperkamp, u werkte lang op de universiteit. Vanwaar uw overstap naar de NLDA?

'Dit was mijn droombaan. Ik vind het belangrijk om een plek aan tafel te hebben, in plaats

→

LONNEKE PEPERKAMP (1980) studeerde rechten en filosofie in Nijmegen, waar ze ook promoveerde. Haar proefschrift (2017) gaat over het *ius post bellum*: rechtvaardigheid na afloop van een oorlog, zoals wederopbouw en strafvervolgning. Peperkamp werkte daarna in Frankfurt, Florence en Dublin, en op de Nijmeegse rechtenfaculteit. Sinds 2021 is ze hoogleraar Militaire ethiek en leiderschap aan de NLDA en gastonderzoeker op de Radboud Universiteit, bij het centrum voor digitalisering en samenleving iHub.

van vanuit de ivoren toren ethische kritiek te leveren. Nu geef ik toekomstige officieren onderwijs over rechtvaardigheidsvraagstukken én kan ik onderzoek doen naar vragen die rechtstreeks uit het veld komen. Dan zie je ook hoe ingewikkeld die kunnen zijn, bijvoorbeeld rondom nieuwe technologieën zoals *GPS-jamming* of hybride oorlogsvoering.'

'De juridische regels hierover zijn vaak ambigu. Als iemand een satelliet in de ruimte vernietigt, geldt dat dan als een gewapende aanval waartegen een land zich mag verdedigen? Dat is wetenschappelijk superinteressant, maar ook relevant voor beleidsmakers en Defensie. Het bepaalt bijvoorbeeld of Artikel 5 van de NAVO ingeroepen kan worden (dat zegt dat een aanval op een land geldt als een aanval op alle NAVO-leden, red.).'

Hoe verhoudt die verwevenheid met de praktijk zich tot academische onafhankelijkheid?

Molendijk: 'Onze faculteit Militaire Wetenschappen binnen de Defensie Academie is organisatorisch net zo onafhankelijk als de

Radboud Universiteit. Dat weten mensen vaak niet. Die valt namelijk eveneens onder een stichting: SWOON, de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs en Onderzoek NLDA. De faculteit moet dááaraan verantwoording afleggen, niet aan Defensie. Maar de financiering komt wel van het ministerie van Defensie, net zoals de Radboud Universiteit geld krijgt van OCW.'

Peperkamp: 'Je moet er natuurlijk voor waken dat je instrumenteel wordt ingezet, voor een soort *ethics washing*. Die spanning is er altijd. Tegelijkertijd denk ik dat ik zo het meest kan bijdragen, ik voel het als een verantwoordelijkheid.'

Moet een militair die in Nijmegen promoveert zijn of haar proefschrift door een censuurcommissie van Defensie laten goedkeuren?

De hoogleraren verheffen allebei hun stem. 'Nee, Nee!'

Molendijk: 'Absoluut niet! Dat is een van die misvattingen. Proefschriften hoeven nergens langs. Dat neemt niet weg dat je als antropoloog in je proefschrift altijd wel moet reflecteren op je zogeheten positionaliteit. Welke invloed heeft je rol: je politieke overtuiging, gender? Maar dus ook wat het betekent om als militair dit onderzoek te doen.'

LONNEKE PEPERKAMP:

'JUIST OP DE UNIVERSITEIT MOET RUIMTE ZIJN VOOR VERSCHILLENDE PERSPECTIEVEN'

Er is steeds meer toenadering tussen universiteiten en de krijgsmacht, zeker nu de nieuwe regering de defensie-uitgaven vergroot. Hoe wenselijk is dat?

Molendijk: 'Ik denk dat het heel nuttig is. Vergeet niet dat de Radboud Universiteit en Defensie gewoon al decennialang samenwerken, hè. Daar zijn wijzelf voorbeelden van. Er lijkt veel angst voor beïnvloeding, maar ik bekijk het ook andersom: de universiteit draagt zo bij aan het kritisch-wetenschappelijk denken binnen de krijgsmacht.'

'Er zijn wel aandachtspunten. Je moet afspreken dat je je onderzoek onafhankelijk kunt doen, maar in die zin is Defensie niet anders dan andere organisaties die financiering geven. Defensie wil ook niet de uitkomsten van onderzoek dicteren, daarbij zijn ze helemaal niet gebaat. Ook moeten universiteiten oppassen

dat ze financieel niet te afhankelijk worden van externe organisaties in het algemeen. Een andere zorg is dat veel investeringen in Defensie ten koste gaan van ontwikkelingssamenwerking en diplomatie, en die zijn ook essentieel voor succesvolle militaire missies.'

TINE MOLENDIJK:

'DE UNIVERSITEIT DRAAGT BIJ AAN HET **KRITISCH-WETENSCHAPPELIJK DENKEN** BINNEN DE KRIJGSMACHT'

Het college van bestuur werkt aan een kader voor samenwerkingen met de krijgsmacht en de defensie-industrie. Een van de voorwaarden wordt dat kennis niet moet worden ingezet voor mensenrechtenschendingen.

Peperkamp: 'Zo'n bepaling is een *no-brainer*.'

Molendijk: 'Ik vind het nogal wat, als men bij Defensie direct aan mensenrechtenschendingen denkt. Het is een overheidsorganisatie hè, geen stelletje bandieten.'

Peperkamp: 'De krijgsmacht wordt sowieso niet ingezet voor mensenrechtenschendingen. Integendeel, juist voor vrede en veiligheid, om ons allemaal te beschermen.'

Er zijn desondanks zorgen op de campus. Studenten voeren actie tegen 'de militarisering van het hoger onderwijs'. Moeten universiteiten willen meewerken aan de ontwikkeling van, zeg, dodelijke hightech drones?

Molendijk: 'Ik betwijfel of je wel tot een zwart-wit kader kunt komen dat zegt: deze kennis of producten mogen wel, en die niet. Deze discussie draait in de kern om de vraag of je in het bestaansrecht van de krijgsmacht gelooft. Is de mens van nature vredelievend of oorlogszuchtig? Ik denk dat je soms moet vechten om dingen te verdedigen, ik ben geen pacifist.'

Universiteiten zijn van oudsher wel pacifistische bolwerken.

'Is het niet vreemd om dat als gegeven te beschouwen? Je zou eens moeten zeggen: "De universiteit is van huis uit nu eenmaal rechts en militaristisch, er kan daarom geen ruimte zijn voor linkse, pacifistische stemmen." Dat kan toch ook niet?'

Peperkamp: 'Juist op de universiteit moet ruimte zijn voor verschillende perspectieven,

helemaal bij maatschappelijke vraagstukken zoals deze.'

Molendijk: 'Als een student mee wil doen aan Defensity college (een betaald militair opleidingsprogramma voor studenten, red.), dan kiest diegene daar zelf voor, net als bij elke andere stage.'

Het maakt wel verschil of Defensie daarvoor actief werft of niet.

'Natuurlijk, dat is ook ingewikkeld. Het zijn allemaal terechte dilemma's, die ik in mijn onderwijs ook behandel. Hoe universiteiten zich moeten verhouden tot de staat, inclusief de krijgsmacht, is een fundamentele vraag. Moet je op afstand blijven of ook van binnen-uit ervaren hoe die staat werkt? Dat laatste is wel de basis van de antropologische methode. Het lijkt misschien een open deur, maar het gaat erom dat je hierover samen het debat voert.'

Peperkamp: 'Uiteindelijk is Defensie een uitvoeringsorganisatie. Ze krijgt een politieke opdracht namens onze democratische rechtsstaat en heeft die vervolgens maar uit te voeren. En wij proberen op basis van wetenschappelijke inzichten handvatten te geven om dat op een zo goed mogelijke manier te doen.' ★

TINE MOLENDIJK (1987) studeerde culturele antropologie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA) en is universitair hoofddocent bij de faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA. Sinds eind 2025 is ze bijzonder hoogleraar aan de Radboud Universiteit, op de leerstoel Morele dilemma's van multilaterale militaire operaties. In haar proefschrift (Nijmegen, 2019) analyseerde ze hoe veteranen last houden van moreel lastige beslissingen tijdens missies.

'IN DE SUPERMARKTEN ONTSTOND AL SNEL EEN TEKORT AAN ALLES'

OP DE VLUCHT

Naam: Yurii Baranenko (21)
Gevlucht uit: Oekraïne
Studeert: rechten

'Rond vier uur in de ochtend werd ik wakker van een hard geluid. Ik dacht eerst dat het vuurwerk was, maar realiseerde me dat het wel een raar tijdstip was om vuurwerk af te steken. Er klonken meer knallen, en in huizen in onze straat gingen de lichten aan. Op Telegram verscheen binnen een paar minuten een lawine aan berichten. De Russen waren op 24 februari 2022 mijn stad Charkiv aan het bombarderen.

In de supermarkten ontstond al snel een tekort aan alles. We moesten in de rij staan om nog iets te kunnen kopen. Toen ik daar op een dag ook stond, sloeg er een bom in op een huis achter de winkel. Toch bleef

iedereen staan, want de behoefte aan voedsel was groter dan de angst. Het enige product dat nog royaal in de schappen lag was een kaas met de naam 'Russische kaas'. Dat wilde niemand kopen.

Overleven

De eerste tijd na de inval was niemand bezig met school of werk, we waren te druk met overleven. Dat veranderde toen ik met mijn moeder aankwam in Middelburg. We dachten er een maandje te blijven, maar toen dat veel langer werd, ben ik naar het University College Roosevelt gegaan. In Zeeland heb ik verschillende inzamelingsacties gedaan voor Oekraïne. Ik liep de marathon van Amsterdam en organiseerde filmavonden waarmee ik in totaal achtduizend euro heb opgehaald. Daarmee konden we protheses voor soldaten betalen. Vanaf een afstand kan ik zo toch mijn land helpen.

In Charkiv studeerde ik economie, maar in Nederland ben ik overgestapt naar rechten vanwege het gevoel van

onrechtvaardigheid dat ik had overgehouden aan de oorlog. Mijn moeder is na een half jaar teruggegaan naar Charkiv. Heel veel gebouwen rondom onze flat zijn kapotgeschoten. Ons huis staat er gelukkig nog. Mijn vader heb ik al vier jaar niet gezien, hopelijk komt hij deze zomer op bezoek Nederland. Mijn moeder is hier regelmatig. We weten dat we in verschillende werelden leven, maar proberen elkaar zo goed mogelijk te begrijpen. De eerste tijd hier schrok ik nog van het geluid van een overvliegend vliegtuig, dat is al lang voorbij. Als ik met mijn moeder in een Nederlands park wandel en ze ziet kraaien vliegen, zegt ze hoe fijn het is om gewoon naar ze te kunnen kijken zonder dat ze bedenkt dat die net hebben gegeten van ontbindende lichamen op een slagveld verderop. In Charkiv hebben ze vaak langere tijd geen water en stroom. Mijn kat heeft het meeste last van de kou, zei mijn moeder laatst. Veniamin heet hij en hij is dertien. Ze heeft een elektrische deken voor hem gekocht.' ★

**‘MISSCHIEN IS HET
PROBLEEM NIET DAT
DEFENSIE OP DE
CAMPUS VERSCHIJNT,**

**MAAR DAT HET
BIJNA NIEMAND
NOG VERBAAST’**

**SAMENWERKEN MET DEFENSIE
PAST NIET BIJ EEN UNIVERSITEIT,
VINDT STUDENTE EN NEERLANDICA
AYA AHLALOUCH. ‘DE UNIVERSITEIT
WORDT EEN MEDESPELER IN
EEN MILITAIR NETWERK, EN
ONTWIKKELT DAARMEE BELANGEN
DIE NIET SAMENVALLEN MET
ONBELEMMEERDE KRITIEK OP
DATZELFDE NETWERK.’**

Dat Defensie inmiddels een vanzelfsprekende aanwezigheid is op universiteiten, van carrièrebeurzen tot onderzoeksconsortia, zegt iets over hoe snel het ondenkbare normaal wordt. Al wordt het aan universiteiten gepresenteerd als realistisch en noodzakelijk om samen te werken met Defensie, in feite is het een politieke keuze over de richting van kennis, over welke politieke agenda legitimiteit en middelen krijgt, en welke studenten en wetenschappers in dienst worden gesteld van een sector die draait om georganiseerd geweld. Die keuze is te fundamenteel om als pragmatische samenwerking te worden

afgedaan. Defensie hoeft niet zichtbaar te worden op de campus. Wat zichtbaar moet worden, is een weigering om daaraan mee te doen.

Terwijl Nederland het defensiebudget verhoogt naar de NAVO-norm van 5 procent, wordt er tegelijk bezuinigd op publieke sectoren als onderwijs. Waar universiteiten al jaren te maken hebben met oplopende werkdruk en groeiende studentenaantallen, gaan er nu miljarden extra naar militaire uitgaven. Onder deze druk worden universiteiten aangemoedigd nauwer samen te werken met Defensie. Tegelijkertijd ervaren kritische medewerkers en studenten dat de ruimte voor fatsoenlijk debat over militarisering kleiner wordt, en worden carrièremogelijkheden en onderzoeksbudgetten steeds vaker gekoppeld aan de militaire sector. Dit is het resultaat van bewuste politieke keuzes en structurele veranderingen in de manier waarop wetenschap wordt gefinancierd. Maar deze koers is niet in het belang van de academische gemeenschap. Universiteiten horen plekken te zijn waar macht wordt geanalyseerd, en waar kritische discussie mogelijk is. Oorlogsretoriek hoort daar niet thuis.

Geld stuurt richting

De druk op universiteiten om samen te werken met Defensie komt niet uit het niets. Sinds de jaren 2000 is het aandeel derde geldstromen (financiering vanuit samenwerking met externe partijen zoals bedrijven, ministeries, EU-onderzoeksprogramma's) substantieel gegroeid. De basisfinanciering is relatief achtergebleven bij de groei van studentenaantallen en onderzoekstaken. Universiteiten zijn daardoor steeds afhankelijker geworden van externe contractfinanciering. Het gevolg is dat universiteiten zich steeds meer als ondernemingen gaan gedragen. Ze moeten projecten binnenhalen en partners zoeken. In veel sectoren is dit al realiteit, en die logica wordt nu uitgebreid richting de oorlogsindustrie.

Dat klinkt pragmatisch: Defensie heeft geld, universiteiten hebben het nodig. Dus wanneer de defensiesector plotseling over veel meer extra middelen beschikt, is het bijna onvermijdelijk dat onderzoeksbudget en publiek-private samenwerkingen mee gaan verschuiven. Universiteiten krijgen bovendien signalen dat hier 'kansen' liggen. Een van die

signalen kwam enkele jaren geleden van de AWTI. Formeel is dat een onafhankelijk adviesorgaan dat adviseert over de koers van wetenschap, technologie en innovatie. In de praktijk mogen er enorme vraagtekens worden gezet bij die onafhankelijkheid, gezien de raad is samengesteld uit vertegenwoordigers van onder andere het Ministerie van Defensie, de Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV) en bestuurders van wapenbedrijven als Thales. Het zou zorgwekkend moeten zijn dat degenen die adviseren over de strategische richting van onze universiteiten zelf structureel verbonden zijn aan de defensie-industrie.

Het gevolg is in ieder geval een adviesstructuur die universiteiten richting de prioriteiten van Defensie duwt. De universiteit wordt niet meer gezien als autonoom of onafhankelijk, maar wordt eerder gebruikt als instrument binnen een bredere geopolitieke strategie. Studenten en wetenschappers worden ingezet als menselijk kapitaal: inzetbare expertise binnen een militair industriecomplex.

'ZELFCENSUUR ONTSTAAT SUBTIELER'

Universiteiten rechtvaardigen samenwerking met Defensie vaak met het argument dat het 'kansen' creëert voor studenten. En dus huppelt het Ministerie van Defensie iedere carrièrebeurs binnen met banners over innovatie en carrièremogelijkheden. Maar wat hier gebeurt, is actieve institutionele normalisering van militaire arbeid binnen wat een publieke onderwijsruimte hoort te zijn. Toch valt het niet op, want Defensie presenteert zichzelf niet als oorlog; eerder als veiligheid, innovatie, technologie. Universiteiten nemen die taal over. Maar veiligheid voor wie? Technologie met welk doel? Universiteiten zijn zich zonder fundamenteel debat aan het inbedden in de structuren van oorlog. Daarmee wordt de gedachte genormaliseerd dat veiligheid primair militair is, dat dreiging totaliserend is, en door die normalisatie wordt elke oppositie als naïef bestempeld.

Belangenverstrengeling

In het aangaan van samenwerkingen met Defensie is belangenverstrengeling tevens onvermijdelijk. Dat hoeft niet spectaculair te

zijn, en we hoeven niet te zoeken in geheime contracten of expliciete verboden. Het zit hem vooral in het principe van afhankelijkheid in de voor de universiteit strategische samenwerkingsbanden. Onderzoekers die bijvoorbeeld militaire interventies onderzoeken of de problematiek van de wapenindustrie aan de kaak stellen, gaan dat doen in een context waarin hun eigen instelling financieel en institutioneel verbonden is met datzelfde militaire netwerk. Niemand hoeft hen expliciet het zwijgen op te leggen; zelfcensuur ontstaat subtieler. De universiteit wordt een medespeler in een militair netwerk, en ontwikkelt daarmee belangen die niet samenvallen met onbelemmerde kritiek op datzelfde netwerk.

Ongemak

We moeten niet vergeten dat Defensie niet zomaar een samenwerkingspartner is. Het is een staatsinstituut dat zich bezighoudt met het organiseren en toepassen van geweld. Een universiteit daarentegen hoort een plek te zijn waar macht wordt onderzocht en bevraagd. En precies daarom moeten universiteiten niet pretenderen dat een geweldsorganisatie een gewone maatschappelijke sector is. Een aan de universiteit ontwikkeld algoritme kan medische diagnoses verbeteren. Maar hetzelfde algoritme kan doelwitten selecteren. Wanneer Defensie opdrachtgever is, is die tweede mogelijkheid geen abstracte gedachte meer. Daarom zouden universiteiten uiterst terughoudend moeten zijn op dit gebied. Niet alles wat financieel aantrekkelijk is, is institutioneel verdedigbaar.

Misschien is het probleem niet dat Defensie op de campus verschijnt, maar dat het bijna niemand nog verbaast. Het feit dat universiteitskranten hele magazines wijden aan Defensie zou op zijn minst ongemak moeten oproepen. In plaats daarvan wordt samenwerken door sommige hoogleraren en bestuurders gepresenteerd als vooruitgang en relevant. Maar we kunnen niet 'investeren in Defensie', want er bestaat geen investering in vernietiging. Er bestaat alleen de keuze om kennis, publiek geld en academisch talent beschikbaar te maken voor de organisatie van staatsgeweld. Universiteiten zouden die keuze, die allesbehalve in het belang is van de academische gemeenschap, nooit moeten maken. ★

An aerial photograph of a residential street in a suburban area. The street is paved and has a car parked on the right side. There are several large, leafless trees lining the street, and a green utility box is visible on the left. The background shows a green field and a distant hill under a cloudy sky.

63 AMBULANCES VOOR OEKRAÏNE

Ruim drie miljoen euro leverde de actie Transport Ambulances To Ukraine op. Dankzij het tv-programma *Even tot Hier* zag de Nijmeegse universitair docent Sanne van Vuuren het bedrag op de rekening van haar stichting met de dag verder stijgen. Al een paar jaar zet ze zich samen met haar Oekraïens-Nederlandse man Oleg Lysenko in voor hulp aan Oekraïne.

Tekst: Maud Colenbrander / Foto's: Carel Schutte

63 ambulances en evacuatievoertuigen kocht de stichting van Sanne van Vuuren en haar man Oleg Lysenko.

In een lange rij stonden de gele wagens tussen de weilanden rond haar boerderij geparkeerd.

Van Vuuren is universitair hoofddocent Engelse Taalkunde en opleidingscoördinator bij Engelse Taal en Cultuur. Sinds 24 februari 2022, de dag dat Rusland Oekraïne binnenviel, is haar leven drastisch veranderd. Hoewel ze de oorlog vanuit het veilige Nederland volgt, is de emotionele afstand tot de oorlog kort: 'Mijn man Oleg krijgt de meest afschuwelijke foto's en video's toegestuurd van vrienden en kennissen aan het front. We staan ermee op en gaan ermee naar bed.'

Vanuit haar positie van welvaart en veiligheid en haar persoonlijke connectie met het land voelt Van Vuuren zich moreel verplicht om bij te dragen aan de hulpverlening in Oekraïne. Samen met Lysenko en een aantal vrienden richtte ze *Music for Ukraine* op, een stichting waarbij Nederlandse, Oekraïense en Russische muzikanten door middel van benefietconcerten geld inzamelen voor ambulances en andere medische hulpmiddelen in Oekraïne. Lysenko is zelf professioneel knopaccordeonist, dus voor hem was dit een logische manier om zich in te zetten voor zijn geboorteland.

Hoopgevend

Van Vuuren heeft familie in Oekraïne: haar schoonmoeder en zwager wonen in de stad Poltava, waar in september 2024 een grote raketaanval heeft plaatsgevonden.

'Die zorg om mensen daar is op de achtergrond altijd wel aanwezig. Per slot van rekening is niemand veilig daar. Maar daar staan we niet dagelijks bij stil. Misschien omdat het went, maar ook omdat dat moeilijk vol te houden zou zijn.'

Ze is constant op de hoogte van de laatste ontwikkelingen van de oorlog. 'Ik ben toch wel een tikkeltje nieuwsverslaafd. Ik *refresh* *The Guardian* en liveblogs constant. Als je dan op je werk zit en je moet daarna college geven, moet je vrij abrupt de knop omzetten en wat je gezien hebt uit je hoofd verbannen.'

Volgens Van Vuuren voelen veel Nederlanders betrokkenheid bij de mensen in Oekraïne, maar voelen ze zich ook machteloos als ze het oorlogsnieuws lezen. Dat machteloosheid ook omgezet kan worden in actie, werd afgelopen november en december goed zichtbaar. Toen verscheen Lysenko in het tv-programma *Even tot Hier*. Het programma startte de benefietactie TATU: Transport Ambulances To Ukraine. Deze actie leverde ruim drie miljoen euro op.

'Hoeveel verschillende mensen gedoneerd hebben en ons werk steunen, is heel hoopgevend', zegt de docente. Niet alleen helpen mensen door geld te doneren, maar ook door benefietconcerten te organiseren of door zich aan te bieden als chauffeur om ambulances naar Oekraïne te brengen.

De steunbetuigingen komen uit alle hoeken van de samenleving: 'Tijdens carnaval hebben mensen in Den Bosch zelfs loempia's gebakken om geld voor ons in te zamelen.'

'DE STICHTING IS
INMIDDELS EEN SOORT
EXTRA VOLTIJDBAAN
GEWORDEN'

'IK REFRESH THE GUARDIAN EN LIVEBLOGS CONSTANT'

Relativeren

Volgens Van Vuuren is solidariteit met Oekraïne 'misschien wel harder nodig dan ooit'. Door Russische aanvallen is er in grote delen van het land maar een uurtje per dag stroom en zijn veel woningen niet te verwarmen, terwijl het kwik deze winter tot ver onder nul daalde. 'Mensen zetten hun tent op in de woonkamer om nog een beetje warm te blijven', zegt ze.

De oorlog gaat intussen onverminderd door. Haar man staat in direct contact met de ontvangers van de ambulances. Af en toe krijgt hij zelfs het bericht dat een door hun gedoneerde ambulance een mensenleven heeft gered. Aan de andere kant komt er soms slecht nieuws over de ambulances: 'Tot nu toe zijn vier van de ambulances die wij naar Oekraïne hebben gestuurd, kapotgeschoten door het Russische leger.'

Het werk voor de stichting kost een hoop tijd en energie, zegt ze, maar toch blijft ze ermee doorgaan: 'Het is inmiddels een soort extra voltijd baan geworden, maar als je kijkt naar wat er in Oekraïne gebeurt, werkt het heel relaterend. Het helpt om dingen in perspectief te kunnen zien, maar het lijkt me soms voor de mensen om mij heen behoorlijk irritant.' Wanneer haar kinderen zeuren dat het eten niet lekker is, zegt ze: 'Sorry, maar er zijn mensen met ergere problemen.'

Nederlandse steun

Ook de Nederlandse overheid blijft Oekraïne steunen, maar solidariteit is niet meer zo vanzelfsprekend als aan het begin van de oorlog, zegt Van Vuuren. Vanuit de PVV was er kritiek op de miljardensteun die het kabinet Schoof toezegde. En Mona Keijzer, BBB-minister van Asiel en Migratie in het vorige kabinet, opperde in 2024 dat West-Oekraïne naar haar smaak veilig was, en vroeg zich af of er mogelijkheden waren voor de terugkeer van Oekraïense vluchtelingen.

Van Vuuren vindt het belangrijk dat Nederland solidair blijft met het land, omdat de oorlog daar ook Europa raakt. Over mensen die tegen militaire en financiële steun uit Nederland zijn, zegt ze: 'Ik denk dat we dankbaar mogen zijn dat de strijd niet op ons grondgebied wordt uitgevochten. De Russische retoriek toont dat ze

niet alleen Oekraïne, maar ook Europa als vijand zien. Het is daarom ook in ons belang om Oekraïne actief te steunen.'

'Ik ben altijd een pacifist geweest, maar door de oorlog in Oekraïne is mijn perspectief wel veranderd. De Oekraïners vechten uit zelfverdediging. Ze hebben geen alternatief. Ik ben natuurlijk niet vóór oorlog, maar pacifisme lijkt een luxe die voorbehouden is aan mensen die in landen wonen waar het veilig is. Als je eigen kinderen gevaar lopen, dan wil je die toch kunnen verdedigen?'

De Russische bezetting is gruwelijk, zegt ze. Neem de orkest-dirigent uit Cherson, een studiegenoot van Lysenko, die werd vermoord omdat hij weigerde een muziekstuk te dirigeren om de Russische annexatie te vieren. 'Als je achteraf hoort wat er is gebeurd in de door Rusland bezette gebieden.... dat is bijna niet te verdragen.' *

Sanne van Vuuren
en Oleg Lysenko

DE ENE OORLOG IS DE ANDERE NIET

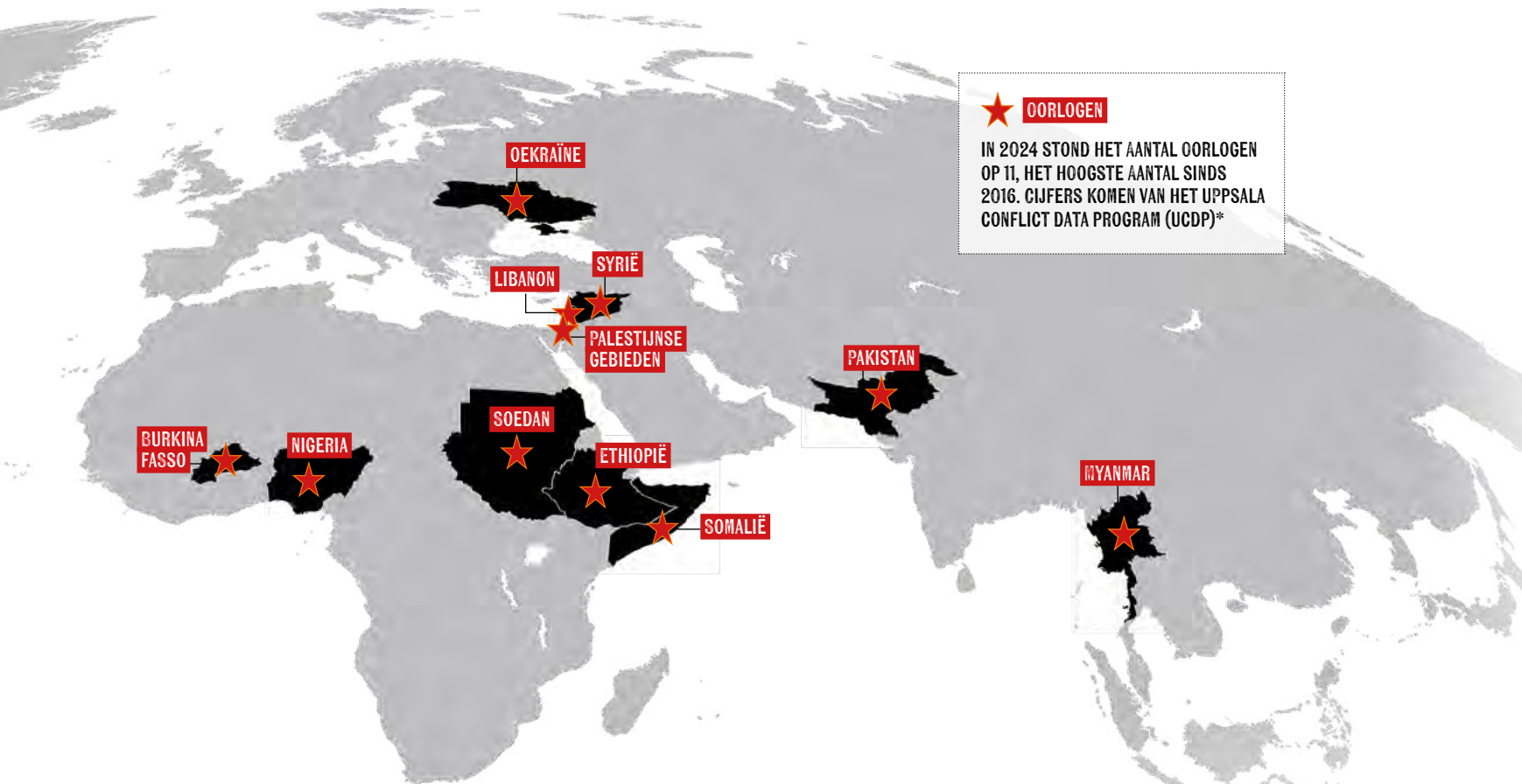
Overal ter wereld liggen landen en rebellengroepen met elkaar in de clinch. Maar wanneer wordt een gewelddadig conflict een oorlog? Dat is maar net aan wie je het vraagt.

Tekst: Anouk Broersma / Fotografie: ANP/AFP

SOEDAN

SINDS 2023 VECHTEN LEGER
EN MILITIES OM DE MACHT

Rusland en Oekraïne zijn met elkaar in oorlog, Thailand en Cambodja hebben een 'grensconflict' (met inmiddels een wapenstilstand) en in Sudan woedt een bloederige burgeroorlog. Waarom noemen we het een oorlog en het ander een gewapend conflict? Wanneer is een land in oorlog? Wetenschappers, regeringen en lokale inwoners hebben daar allemaal zo hun eigen ideeën over.

Oorlogsverklaring

Vroeger was het redelijk overzichtelijk: het was oorlog als landen elkaar de oorlog verklaarden. Dat is hoe de Eerste en Tweede Wereldoorlog nog startten, maar tegenwoordig is het uit de mode om de komst van je soldaten aan te kondigen. Rusland viel Oekraïne gewoon binnen. En de laatste officiële oorlogsverklaring van de Amerikaanse regering stamt uit de Tweede Wereldoorlog, terwijl hun leger sindsdien toch heel wat internationale actie heeft gezien.* Wanneer krijgt een conflict anno 2026 dan het etiketje 'oorlog'? Er bestaat niet één universele definitie, maar wetenschappers proberen het wel af te bakenen. Het Uppsala Conflict Data Program (UCDP), dat al meer dan veertig jaar oorlogsstatistieken bijhoudt, stelt dat er sprake is van oorlog als er meer dan duizend doden per jaar vallen. Bij minder dan duizend, maar meer dan 25 dodelijke slachtoffers per jaar, is het een 'gewapend conflict'.

'Dat gaat om slachtoffers die direct door het geweld om het leven zijn gekomen. Er zijn ook veel indirecte slachtoffers, bijvoorbeeld door hongersnood of ziekte, maar die tellen niet mee in deze cijfers', zegt Willemijn Verkoren,

universitair hoofddocent conflictstudies en internationale betrekkingen bij het CICAM (Centre for International Conflict Analysis & Management).

De UCDP maakt in de data onderscheid tussen conflicten waar landsregeringen (staten) bij betrokken zijn en ander soort conflicten, bijvoorbeeld bendege geweld. In 2024 was er een recordaantal 'staat-gerelateerde' gewapende conflicten in de wereld, concludeerden onderzoekers van de Universiteit van Uppsala vorig jaar uit cijfers van 1989 tot en met 2024. Het aantal oorlogen stond op elf, het hoogste aantal sinds 2016.

Sommige wetenschappers vinden zo'n cijfermatige definitie te mager en gebruiken ander soort criteria, bijvoorbeeld dat het moet gaan om georganiseerd politiek geweld – dus geen spontane uitbarsting. Een overheid die burgerprotesten beantwoordt met geweld, zoals in Iran, is niet in oorlog met de bevolking. Al kan het wel uitmonden in een oorlog. In Syrië sloeg de overheid de Arabische Lenteprotesten in 2011 hardhandig neer, waarna rebellen-groepen de wapens oppakten voor een burgeroorlog die nog steeds gaande is.

Drugsbendes

Of je nou slachtoffers telt of andere criteria gebruikt, grijze gebieden blijven er altijd. Met statistieken is het probleem dat er niet altijd betrouwbare informatie uit oorlogsgebieden komt, zegt Verkoren. 'Wat je eigenlijk

**POLITICI GEBRUIKEN
HET WOORD 'OORLOG'
VAAK BREDER DAN
WETENSCHAPPERS**

* Dit artikel werd geschreven voordat Israël en de VS Iran aanvielen op 28 februari.

altijd ziet, is dat landen in oorlog het aantal doden van de andere kant overdrijven en hun eigen aantal doden lager inschatten, om zelf sterk over te komen.' Rusland en Oekraïne komen een dag na een veldslag met totaal verschillende cijfers op de proppen. De waarheid ligt doorgaans ergens in het midden – onafhankelijke onderzoekers maken dan een schatting.

Maar ook een criterium als 'politiek geweld' is in de praktijk vaak minder zwart-wit dan het op papier lijkt. Crimineel geweld valt daarbuiten, terwijl in sommige Latijns-Amerikaanse landen drugsbendes nauw verweven zijn met de politiek. Haïti is daar een voorbeeld van, vertelt Mathijs van Leeuwen, hoogleraar Vrede- en conflictstudies bij het CICAM.

'Dat land heeft een heel instabiele staat, de overheid kan niet voor haar burgers zorgen. Het criminele circuit heeft allerlei taken van de overheid overgenomen. Daarbij vallen doden, er zijn veel afrekeningen. Soms gaat dat om financiële belangen, maar ook politieke tegenstanders worden uitgeschakeld. Is dat dan een gewapend conflict of niet? Dat onderscheid is in zulke situaties heel dun.'

Genocide

Politici gebruiken het woord 'oorlog' vaak breder dan wetenschappers. Denk aan de 'War on terror' die George W. Bush na 9/11 uitriep. Verkoren: 'Daarmee eigende Amerika zich het recht toe om wereldwijd geweld te gebruiken, tegen een onduidelijke vijand. Want een terrorist kan overal zijn.' Het is een voorbeeld van wat wetenschappers securitisatie noemen: politici transformeren een politiek probleem tot een veiligheidsprobleem, door het te presenteren als een grote dreiging. Dat geeft hen vervolgens de ruimte voor hard beleid waar ze anders misschien niet mee weg waren gekomen.

Ook groepen die genocide plegen – volkerenmoord – verschuilen zich nogal eens achter het woord 'oorlog', terwijl er maar één partij geweld gebruikt. In Rwanda beweerde de overheid in 1994 ten onrechte dat er een opstand van de Tutsi-bevolking dreigde, wat een legitimatie werd om Tutsi's uit te moorden. Uiteindelijk leidde het wel tot een burgeroorlog, toen een rebellenleger vanuit Congo zich in reactie op de moordpartijen organiseerde en het land binnenviel.

→

OEKRAÏNE

**RUSLAND VALT SINDS 2022
ONOPHOUDELIJK AAN**

FOTO: ANP / MUUDE PHOTOGRAPHY

GAZA**GENOCIDAAL GEWELD
DOOR ISRAËL SINDS 2023**

Oorlog impliceert geweld van twee kanten, zegt Verkoren. 'Maar ook daar zijn grijstinten in, want geweld tussen partijen kan asymmetrisch zijn.' Neem Israël, dat zegt dat haar geweld in Gaza een reactie is op geweld van Hamas. 'Inderdaad viel het Gaza aan na de Hamas-aanslag van 7 oktober 2023, en bleef Hamas daarna terugvechten. Maar dit maakt de Israëlische acties nog niet gerechtvaardigd. Het oorlogsrecht stelt dat het geweld in proportie moet staan tot de dreiging die van de tegenstander uitgaat of het geweld dat de tegenstander gebruikt. Daarnaast moet je burgerslachtoffers zoveel mogelijk voorkomen.'

Israëlische aanvallen op burgerdoelen, met grote aantallen burgerslachtoffers, stelt Verkoren, worden daarom breed gezien als oorlogsmisdaden. En een genocide? Daarbij speelt de vraag mee of het de intentie is om een bepaalde groep uit te roeien. Mede op basis van uitspraken van Israëlische leiders concludeerden verschillende mensenrechtenorganisaties, talloze deskundigen en een onderzoekscommissie van de VN dat er inderdaad sprake is van genocide in Gaza.

GEWELD TUSSEN PARTIJEN KAN ASYMMETRISCH ZIJN

Kidnapping

Soms ontwijken politici juist bewust de term 'oorlog'. Neem de verrassingsaanval op Venezuela waarbij de Amerikanen president Maduro in feite kidnapten, begin dit jaar. Die actie had veel kenmerken van een oorlogsdad, zegt Verkoren, omdat het georganiseerd geweld van het ene land tegen het andere land is. In Amerika leidde dat tot flinke politieke discussie, want voor een invasie is officieel toestemming nodig van het Congres. De regering-Trump presenteerde de aanval dus bewust niet als oorlog, maar als strijd tegen de drugskartels waarin Maduro de spil in zou zijn. Dat het bewijs daarvoor flinterdun was deed niet, Trump kwam ermee weg.

En dan zijn er nog de mensen die tegen wil en dank middenin een conflict belanden, omdat ze er nou eenmaal wonen. Ook zij hebben hun eigen beleving van wat oorlog is. Neem de spanningen rondom het grensgebied tussen Thailand en Cambodja die vorig jaar oplaaidden. Op basis van het aantal dodelijke slachtoffers is dat volgens het UCDP een conflict, geen oorlog. Maar de Cambodjanen noemen het zelf wel oorlog, merkte Verkoren toen ze er onlangs was als gastdocent. En het voelt voor hen ook zo.

‘Het houdt de maatschappij enorm bezig. Er is veel angst, er gaan online anti-Thaise berichten rond en mensen willen Thaise producten boycotten.’ En hoewel ze niet aan de andere kant van de grens is geweest, vermoedt ze dat de vijandige gevoelens wederzijds zijn. Al is er inmiddels een wapenstilstand waarvan de hoop is dat die overgaat in vrede.

Het einde van een oorlog is vaak net zo onduidelijk te bepalen als het begin. Van Leeuwen: ‘Het makkelijke antwoord is: op het moment dat er een vredesovereenkomst is ondertekend. Maar er zijn oorlogen waarin dat nooit gebeurt.’ Het conflict dooft dan langzaam uit, of het geweld laait om de paar jaar weer op.

Zelfs als zo’n overeenkomst wél is ondertekend, betekent het lang niet altijd dat er in de praktijk veel verandert. Dat ondervond Van Leeuwen toen hij in de jaren nul onderzoek deed in Guatemala, waar na een hevige burgeroorlog in 1996 officieel vrede was gesloten. Maar die oorlog woedde al vanaf 1960 en decennialang geweld laat zijn sporen na.

‘Inwoners vertelden me dat voor hen de situatie niet veel anders was dan tijdens de oorlog. Dat kan deels perceptie zijn, omdat mensen gaandeweg vergeten hoe erg het was. Maar er vielen ook nog steeds veel slachtoffers. Voormalige rebellen die geen baan konden vinden, maar nog wel wapens hadden, gingen bijvoorbeeld roof-overvallen plegen.’

Toename

Gewelddadig conflict of oorlog – de cijfers liegen er niet om. De afgelopen jaren is het geweld wereldwijd toegenomen, na een relatief vreedzame periode vanaf de jaren negentig. Van Leeuwen: ‘De jaren negentig was een periode met veel optimisme over internationale samenwerking. De Koude Oorlog was afgelopen, grootmachten als Amerika en Rusland waren bereid samen de wereld vreedzamer te maken. Sommigen spraken over een nieuwe wereldorde, het einde van de ideologische tegenstelling tussen oost en west.’ Maar inmiddels staan de ideeën van wereldleiders als Trump en Poetin haaks op de politieke wind uit die tijd. ‘Trump’s visie is dat internationale afspraken alleen geldig zijn zolang ze in het belang van de Verenigde Staten zijn.’

Let wel, er valt ook op een positievere manier naar de cijfers te kijken, namelijk door nog verder uit te zoomen. De afgelopen decennia, of zelfs afgelopen eeuw, is natuurlijk maar een fractie van de oorlogsgeschiedenis. De wereld is anno 2026 vreedzamer dan pakweg vijf-

Een rechtvaardige oorlog?

Is oorlog voeren ooit de juiste keuze, moreel gezien? Degene die aan de basis stond van de moderne ideeën hierover was Thomas van Aquino. In de dertiende eeuw schreef deze filosoof en theoloog over ‘bellum iustum’, oftewel ‘rechtvaardige oorlog’. Die moest onder andere een ‘rechtvaardige’ reden hebben en bedoeld zijn om te strijden tegen het kwaad. Maar ja, wat is rechtvaardig en wie is het kwaad? Tegenstanders in een conflict zullen altijd naar elkaar wijzen. Een voorbeeld uit de moderne geschiedenis dat mensen vaak aanhalen is de Tweede Wereldoorlog: hoe had Hitler gestopt kunnen worden zonder geweld? Op kleinere schaal kun je denken aan rebellenbewegingen die zich verzetten tegen groot onrecht, zegt Willemijn Verkoren van het CICAM. ‘In Myanmar is het regime bijvoorbeeld ontzettend brutaal en onderdrukkend, geweldloos verzet is nauwelijks mogelijk. Kun je het mensen dan kwalijk nemen dat ze een burgeroorlog starten?’ Maar, werpen pacifisten tegen, geweld leidt altijd tot meer woede en geweld. Verkoren: ‘En ook daar is wat voor te zeggen. Op lange termijn lost geweld een conflict nooit op. Daar is meer voor nodig, je moet de oorzaken aanpakken en met elkaar praten.’

honderd jaar geleden, volgens Van Leeuwen. ‘Er vallen wel meer doden dan toen, maar de wereldbevolking is nu ook vele malen groter. Procentueel zijn er minder slachtoffers.’

Wel is het karakter van oorlogsvoering veranderd, denkt Van Leeuwen, waardoor er mogelijk meer onzichtbare, indirecte slachtoffers zijn. ‘Het palet aan tactieken voor oorlogsvoering is breder geworden. Het kan nu ook bestaan uit doorhakken van gasleidingen of blokkeren van internetverkeer, wat in onze geavanceerde samenleving heel ingrijpend kan zijn.’

Toch blijven wapens een favoriet. Verkoren noemt de drang naar bewapenen die nu in Europa heerst eenzijdig. Verkoren: ‘Dat gebeurt zonder discussie over wat er nog meer nodig is om vrede in Europa te garanderen. Je moet ook blijven investeren in internationale relaties, kijken welke belangen er achter conflicten zitten. En het internationaal recht staat onder druk, maar de EU draagt daar zelf aan bij, bijvoorbeeld door Israël niet ondubbelzinnig te veroordelen voor het geweld in Gaza.’

Een veiliger wereld kun je ook bereiken met andere tactieken dan militair machtsvertoon, vindt ook Van Leeuwen. En wat hem betreft is er een belangrijke rol voor wetenschappers weggelegd om dat tegengeluid te laten horen. ‘Denk aan diplomatie, handelsrelaties en het stimuleren van kennisuitwisseling. Als mensen meer met elkaar in contact komen, kan er meer begrip ontstaan voor hoe het er aan de andere kant van de wereld aan toe gaat. Dat is ongelooflijk belangrijk.’ *

'VAN DE WIJK WAAR IK WOONDE IS NIETS MEER OVER'

'Twee maanden geleden was ik in Syrië. Mijn broer was bij me en vroeg: 'Wil je de plek zien waar je huis stond?' 'Ik blijf liever op afstand', zei ik. Ik vond het te pijnlijk.

Van de wijk waar ik woonde in Damascus is helemaal niets meer over. Werkelijk alles is weggevaagd. Het duurt jaren en jaren voor daar weer iets is opgebouwd en mensen ernaar terug kunnen. Mijn vrouw en ik hadden een heel mooi huis. Het was pas een jaar oud toen we het achter ons lieten.

De onrust in mijn land begon met vreedzame protesten tegen het regime van Assad. Net als eerder in Tunesië en Egypte, bereikte de Arabische Lente Syrië. In het begin waren er alleen de wekelijkse demonstraties op vrijdag, maar na verloop van tijd werd er elke dag gedemonstreerd en werd er steeds vaker gereageerd met geweld. Op mijn wijk vielen bommen, elke dag gingen er mensen dood. Ik werkte als kunstenaar en had New Guernica gemaakt als een verhuld commentaar op de oorlog in Syrië. Het was gebaseerd op het beroemde werk van Picasso. CNN interviewde mij over dat schilderij. Het artikel ging verder dan wat ik had verteld. Als het

regime daarachter zou komen, kwam ik in gevaar. Toen wist ik dat ik moest vluchten.

Heumensoord

Nadat ik een tijdje in Libanon had gezeten, kwam ik in 2015 aan in Heumensoord, het grote vluchtelingenkamp achter de Radboud Universiteit. Ik kende hier niemand, maar ik heb in de zes maanden dat ik in Heumensoord zat veel vrienden gemaakt. Er waren verschillende connecties met de universiteit. Nu hangt er onder meer werk van mij in het Grotiusgebouw en afgelopen zomer heb ik in de binnenstad een muurschildering gemaakt in de serie Waalpaintings, een samenwerking tussen de gemeente en de universiteit. Ik heb een atelier in de Paraplu-fabriek, daar ben ik vrijwel elke dag. Mijn ouders komen uit Palestina. Toen zij bij de stichting van de staat Israël in 1948 hun land moesten ontvluchten, kwamen ze terecht in Syrië. Ik ben geboren in Damascus. De geschiedenis herhaalt zich, want ook ik heb mijn land moeten verlaten. Dat komt allemaal terug in mijn werk. Soms heel expliciet, soms minder. Maar de geschiedenis werkt vanzelf-

OP DE VLUCHT

Naam: Oussama Diab (47)

Gevlucht uit: Syrië

Werkt als: kunstenaar

sprekend door in mijn identiteit. Twee maanden geleden was ik in Syrië omdat ik mijn vader wilde zien. Hij is oud en ziek. Voor het eerst bezocht ik met mijn broer ook het graf van mijn moeder. Zij overleed terwijl ik in Nederland was. Op de begraafplaats heb ik tegen haar gepraat. Ze was een geweldige moeder. Het doet me verdriet dat ze me vroeger vaak vroeg wanneer er kinderen kwamen. Toen ik ze eenmaal kreeg, was ik ver bij haar vandaan. Mijn dochter heeft ze maar één keer in het echt gezien, als baby'tje. Oorlog vernielt niet alleen huizen, gebouwen en bomen, maar het verwoest de zielen van mensen. Iets in ons is voor altijd stukgemaakt.' ✱

Vallei Autoverhuur

Bij ons staat uw gemak voorop

Huur
per uur
mogelijk

Sterke
merken en
een jong
wagenpark

Altijd
interessante
aanbiedingen

Vallei Auto Groep Nijmegen

Nieuwe Dukenburgseweg 13
6534 AD Nijmegen
T: 024 381 7104

www.valleiautoverhuur.nl

Sfeervol vergaderen, ontmoeten of vieren

Huize Heyendaal

Dé locatie op de campus voor vergaderingen, bijeenkomsten en recepties. Geniet van een heerlijke lunch of diner op deze bijzondere locatie.

ru.nl/huize-heyendaal

Soeterbeek

Ervaar de rust en ambiance van een historisch klooster, gecombineerd met moderne faciliteiten. Op deze unieke plek kan je ook overnachten!

ru.nl/soeterbeek

ONTKENNING ALS OVERLEVINGSTECHNIEK

'Dit verhaal is niet echt.

Het is een voorbeeld om te laten zien wat er gebeurt als' het leven geen ruimte overlaat voor verhalen.*

Net als stoelen die niet over tapijt willen schuiven wil ik geen noodpakket aanleggen.

In geval van nood: til mij op en zet me pas neer als alles voorbij is.

Een vrouw in een escaperoom herinnert zich een oorlog als kerstlampjes aan een fietsdynamo.

Ze is zevenennegentig en niet bezig met ontsnappen.

Ze wil blijven:

kind dat hard fietst zonder weg te gaan.

Ze gelooft niet in powerbanks.

Sommige nachtmerries zijn rustgevend.

Op Instagram vind ik bewijs dat Trump dement is, maar ik zie een schrijver die verhaaltjes vertelt uit een draagbare wereld.

Hij speelt verstoppertje met woorden,

leest geheime boodschappen hardop voor,

hangt voorover zodat hij elk moment kan wegrekken.

Hij is beter voorbereid dan ik.

Een paar reels verder vraagt Emma Thompson om geld voor gezinnen in hongersnood.**

Ik wil Emma trots maken, maar ben een arme student.

Ik moet kiezen tussen verre honger en mijn eigen, hypothetische honger.

Er moet chocola in mijn noodpakket, voor als ik ongesteld word in de oorlog.

Ik koop de chocola in de aanbieding.

Zo spaar ik voor een nieuw excuus.

BEELD: GETTY IMAGES

GEZOCHT

BIJZONDERE SCRIPTIES

Vox zoekt studenten die in de rubriek 'thesis tales' over hun scriptie willen vertellen. Ben of ken jij een student met een interessante, prikkelende of bijzondere scriptie? Mail dan naar redactie@vox.ru.nl.

'Ook in rustige tijden helpen we elkaar.
We zetten de afvalbakken van de burens buiten en
houden onze buurt leefbaar met appgroepen.'
We negeren daklozen,
praten elkaars schaamte weg,
vragen ons af wat er voor hen verandert als 'onze
samenleving' niet langer 'goed en snel' werkt.
We schrijven Google reviews, tenzij 'Recensies plaatsen
is momenteel uitgeschakeld voor dit type locatie.'***
We spelen fuck, marry, kill: de vleesindustrie,
big pharma, big tech.
We grappen over ingeblikte kikkererwten (die kunnen
niet springen).
We lachen om Elon Musk, die liegt dat hij niet naar
Epstein's eiland wilde,
als een scholier die zijn moeder zegt dat hij echt geen
vrienden is met rokers
terwijl de sigaretten in zijn handen hard hoesten.
We lachen, 'niet omdat we bang zijn, maar om samen
sterker te staan' op krakende planken.
Als we te ver vooruitdenken, overstromen we.

Sommige nachtmerries zijn rustgevend.

'Je hoeft niet alles tegelijk te doen.'
Dat zou fijn zijn.
Dan hoeft ik dat tentamen niet te maken.
Dan hoeft ik die collega niet te mailen.
Dan hoeft ik morgen niet met spitsuur in de trein.

'In Nederland leven we in vrijheid en veiligheid.'

Hier spelen we op straat, in huis, op school...
Hier vinden we apocalypsefilms nog leuk.
We vertrouwen onze lokale man van middelbare leeftijd
met dad bod en trust issues.
We hebben hem nog nooit ontmoet, maar volgens
Netflixlogica bestaat hij.
(Als we tenminste inderdaad de main character zijn.)
Hij heeft een satellietradio.
Hij is niet bang voor 'onduidelijkheid, onduidelijkheid,
onduidelijkheid'.
Gevaar is het duidelijkste wat er bestaat.

Sommige nachtmerries zijn rustgevend.
Ze vragen niet om dichte gordijnen.

'Dit verhaal had ook anders kunnen aflopen'
(als het zich in de nabije toekomst afspeelde, of als we
harder konden fietsen, of als we onze powerbanks in
de Waal hadden gegooit, of als er meer budget was
geweest, of als het bommen had geregend op onze set,
of als iedereen in een amoëbe was veranderd, of als
schrijvers nog verhalen konden verzinnen die gekker
waren dan de werkelijkheid).

HET GEDICHT

JET STERKMAN IS DIT COLLEGEJAAR CAMPUSDICHTER.
ZE VOLGT DE MASTER LITERATUUR EN SAMENLEVING.

* Wat tussen aanhalingstekens staat, komt uit het Noodpakket-boekje van de overheid.

** Het filmpje is deel van een campagne van het World Food Programme.

*** Google Maps heeft recensies uitgezet voor Gaza, omdat te veel mensen reacties achterlieten die verwijderd moesten worden.

COLOFON

**Vox is het onafhankelijke magazine
van de Radboud Universiteit.**

Redactie-adres

Heyendaalseweg 141
6525 AJ Nijmegen
Tel: 024-3611892
redactie@vox.ru.nl
www.voxweb.nl / @voxnieuws

Redactie

Vincent Decates, Johannes Fiebig, Annemarie
Haverkamp (coördinator magazine), Toine
Heijmans (hoofdredacteur a.i.), Olivier Heimeel
(hoofdredacteur), Ken Lambeets, Doetie Talsma

Aan dit nummer werkten mee

Anouk Broersma, Maud Colenbrander,
Stan van Pelt

Fotografie

Bert Beelen, Duncan de Fey, Johannes Fiebig,
Carel Schutte

Illustraties

JeRoën Murré, gloed

Vormgeving en opmaak

gloed

Druk Zalsman, Zwolle

